Beogradske Novine

Izlaze: dnevno u jutro, ponedjeljkom poslije podne.

Pojedini brojevi: U Beogradu i u krajevima zaposjednutim od c. i kr. čete po cijeni od . . . 10 helera. U monarhiji . . . . . 12 helera

Mjesečna pretplata: U Beogradu i u krajevima zaposjednutim od c. i kr. čete za bojnu i etapnu poštu . . 2·50. U Beogradu sa dostavom u kuću . . . . 3·—. U monarhiji . . . . . 3·—. U inostranstvu . . . . . 4·50

Oglasi po cijeniku.

Uredništvo: BEOGRAD, Vuka Karadžića ul. broj 10. Telefon broj 83. Uprava i primanje pretplate Topličin venac broj 21. Telefon br. 28. Primanje oglasa Kneza Mihajla ul. broj 38. Telefon broj 245.

Br. 155. BEOGRAD, utorak 11. juna 1918. Godina IV.

Novi uspjesi na zapadu. 8000 zarobljenika.

RATNI IZVJESTAJI.

Izvještaj austro-ugarskog glavnog stožera.

Kb. Beč, 10. juna.

Kao i prošlih dana, lako su odbijeni neprijateljski napadi kod Capo Sile i protiv više mjesta venecijanskog planinskog fronta.

Jedna od naših bombaških eskadrila postigla je mnogobrojne zgoditke prilikom napada na talijanska letilišta u Trevisi i Montebelluni.

Topnička vatra, koju neprijatelj od dužeg vremena upravlja protiv mjesta iza našeg piavsgkog fronta, dnevno oduzimlje život talijanskim državljanima.

Načelnik glavnog stožera.

Izvještaj njemačkog vojnog vodjstva.

Kb. Berlin, 10. juna.

Zapadno bojište:

Vojna skupina prijestolonasljednika Rupprechta: Izmedju Arrasa i Alberta, južno od Somme i na Avri oživjela je topnička borba. Istrajna izvidjačka djelatnost.

Vojna skupina njemačkog prijestolonasljednika: Snažnim napadom prodrijesmo juče na uzvišice jugozapadno od Noyona. Zapadno od Matza zauzeli smo francuske položaje kod Mortemera i Orvillersa pa prodrijesmo preko Cuvilly—Ricquebourga. Istočno od Matza osvojeni su visovi oko Gury-a.

U prkos žilavog neprijateljskog otpora izvojevala je sebi naša pješadija put kroz ricquebourišku i lamottsku šumu i odbacila je neprijatelja preko Bourionta—Mareuila u nazad. Južno i jugoistočno od Lassignija prodrli smo daleko u thiescourtsku šumu. Odbijeni su žestoki francuski protiv napadi.

Zarobili smo oko 8000 ljudi i zaplijenili topove.

Na frontu od Oise do Reimsa položaj je nepromijenjen. Mjestimične borbe sjeverno od Aisne, sjeverozapadno od Chateau—Thierry-a i kod Vrigny-a donijele su nam zarobljenika.

Juče je oboreno 37 neprijateljskih letilica i 6 osmatračkih balona. Poručnik Kroll je izvojevao svoju 27. i 28., poručnik Udet svoju 27. a poručnik Kirstein svoju 22. vazdušnu pobjedu.

Prvi zapovjednik glavnog stana
pl. Ludendorff.

Tripolitanski finale.

Već se više puta javljalo, da su austro-ugarske i njemačke podmornice bombardovale mjesta na tripolitanskoj obali, a znalo se i to, da Talijani imaju ljutih bojeva sa onamošnjim urodjenicima. Iz izvještaja turskog glavnog stožera od 4. juna vidimo, da je Turcima uspjelo, da pošalju u Tripolis trupe, koje su u zajednici sa hrabrim Berberima, Beduinima i Mavrima potisle Talijane sve do obale. Iz istog izvještaja vidi se, da su se talijanske trupe u ogorčenoj borbi zadržale u ono nekoliko mjesta na obali, gdje su opet zapale u unakrsnu vatru turskih baterija i njemačkih podmornica. Uzalud su Talijani pokušavali, da se ispadom izvuku iz ovog gvozdenog zagrljaja, jer su pri tom pretrpjeli težak poraz kod Suare.

Ove vijesti su veoma značajne, jer se iz njih mogu izvući različni zaključci. Prije svega doznajemo, da je došlo do veze izmedju Tripolisa i Turske, što je očigledno djelo podmornica središnjih vlasti. Veoma je vjerovatno, da Tripolitance podupiru i njihova braća po vjeri iz Središnje Afrike. Moramo naime uzeti u obzir, da su engleski i francuski trgovci još u mirno doba razaslali velike količine pušaka i municije po Središnjoj Africi i Abisiniji. Ono doduše, nije nam jasno, kakvo političko stanovište zauzima Abisinija, ali zato znamo, da se kod Muslimana u Gornjem Egiptu, Darfuru i Timbuktu još od objave svetog rata mnogo toga kuva. Ono, u faraonskoj zemlji ne mogu baš bogzna šta isposlovati, jer su Englezi tamo navukli velike mase trupa. Medjutim vezu izmedju pobunjenih Tripolitanaca i središnje Afrike ne mogu Britanci ni spriječiti ni presjeći, i tako su se Tripolitanci po svoj prilici odande karavanskim putem dobro opskrbili oružjem i municijom.

Glavnu ulogu u muslimanskom pokretu u središnjoj Africi igraju Senussi. Ovo nije neko naročito plemе, nego samo vjersko udruženje, koje je sebi postavilo zadatak, da Muhamedovu nauku uspostavi u njenoj prvobitnoj čistoti. Ovo je udruženje raširenо na daleko, i ima na milijune pristalica, punih vatrenog fanatizma. Francuzi u Alžiru i Maroku, baš kao i Talijani u Tripolisu, imali su uveliko prilike, da upoznadu u mnogobrojnim bojevima senusku hrabrost, koja prezire svaku opasnost, pa i samu smrt. Njihov šeik ima rezidenciju po svoj prilici još uvijek u brdima Tibbua, a cijeli muslimanski svijet poštuje ga kao sveca. Naročito mnogo ima Senussa u oazama u Sahari, u vilajetu Barki i na jugu. Svi se izvještaji slažu u tome, da Senussi imaju dobru ratnu opremu, moderne puške i bogato stovarište oružja.

Šta se u muslimanskom svijetu središnje Afrike dogadja, o tome smo veoma slabo obaviješteni. Jedini izvori su sporazumna i neutralna štampa, a i odatle se može saznati vrlo malo. Da sa Talijanima loše stoji u Tripolisu, to se moglo vidjeti iz nekoliko kratkih brzojavnih vijesti talijanskih listova. Tako se doznalo, da je kod Misurate stradala jedna talijanska ladja, čiju su posadu doduše urodjenici spasili, ali su je odvukli u ropstvo u unutrašnjost zemlje. A Misurata je jedno od mjesta na obali Tripolisa, koje Talijani po njihovom sopstvenom priznanju još drže. Kad se tako nešto moglo desiti tako reći pred cijevima talijanskih topova, onda se iz toga može logički zaključiti, da su islamske boračke snage talijanskom tripolitanskom gospodstvu već odsvirale finale.

Dalje treba da se sjetimo, da je baš sadašnji turski ministar rata, Enver-paša, organizovao žilavu odbranu u Tripolisu, kad su Talijani sa daleko premoćnijim snagama počeli svoj otimački rat. Da im uprkos svih napora nije uspjelo zauzeti stvarno cijelu tursku provinciju, te da čak i u najbolje doba njihovog gospodstva vlast njihova nije dopirala duže od cijevi njihovih topova, može se u glavnom pripisati uplivu, koji je znatna Enver-pašina ličnost imala i na Tripolitance i u vrijeme, kad je Porta bila primorana, da lausannskim mirom odstupi Italiji svoju posljednju afričku provinciju. Nesumnjivo je dakle i opet bio Enver-pašin genij, kome Turci imaju da zahvale za svoje lijepe uspjehe pri ponovnom osvajanju Tripolitanije. Položaj Talijana bio je utoliko lošiji, što odbranu onih šest primorskih mjesta, što su ih još posjedovali, nijesu mogli pojačati ratnom flotom, pošto pored obale krstare podmornice središnjih vlasti. A iz izvještaja turskog glavnog stožera izgleda, da Talijani uopšte nemaju nikakvih ratnih brodova, jer inače ne bi podmornice mogle zajedno sa turskim baterijama bombardovati primorska tripolitanska mjesta.

Tako se kratko i prividno talijansko gospodstvo u Tripolitaniji približuje svome kraju: fanfare su toga svršetka već zasvirale svoju za Talijane tako poraznu pjesmu.

Grof Burian o pitanjima rata i mira.

Izgradnja austro-njemačkog saveza. — Poljsko i južnoslovensko pitanje. — Ljubav ka miru.

Budimpešta, 10. juna.

„Az Est" izvještava o jednom razgovoru svoga bečkog dopisnika sa c. i k. ministrom spoljnih poslova, grofom Burianom, koji je izmedju ostaloga kazao, da će se prilikom njegovog bavljenja u Berlinu, koje će trajati oko dva dana, raspravljati o pitanjima izgradnje austro-ugarsko-njemačkog saveza. Novi savez imaće takodje defenzivni karakter. Pravo raspolaganja vojskom ostaje svakoj državi osigurano, i ako će organizacije obiju vojskâ jedna drugoj veoma ličiti. Ova posljednja okolnost ne će nipošto nanijeti štete mogućnosti razoružanja. Ekonomski savez takodje ne će biti neprijateljski prema spoljnom svijetu. Što se tiče poljskog pitanja, naš je princip, da se na sjeveru ne stvara novo zaklonište za nepogodu. Ne znam ništa o tome, da Berlin odbija austro-poljsko riješenje. O jugoslovenskom pitanju već su mjerodavni faktori uzeli u pretres izvjesni način riješavanja, ali odluka još nije pala. Ovo pitanje nije tek u ratu nabačeno, ali je tu dospjelo u neku vrstu oranžerijske atmosfere, u kojoj takva pitanja brže sazrijevaju, tako da i mi moramo računati sa bržim riješavanjem. Dalje je ministar izjavio: Naša je ljubav prema miru nepromijenjena. Ni jedan od do sada sklopljenih ugovora o miru nema osvajački karakter. U miru sa Rumunjskom, koja nas je napala, naravno da su se morala stvoriti osiguranja. Rumunji sami ne vjeruju u to, da smo se prema njima pokazali opori. Nova mirovna ponuda ne dolazi u pitanje, dokle god neprijateljski državnici pokazuju takva shvaćanja, kakva su došla do izraza u posljednjem govoru Lloyd Georgea.

Nijemci na Marni.

Ludendorff o posljednjim njemačkim udarcima.

Budimpešta, 10. juna.

Dopisnik „Az Esta" u njemačkom glavnom stanu javlja o jednom susretu sa Ludendorffom. Veliki vojskovodja, koji je, kako dopisnik izvodi, uvijek pokazivao namršteno lice, uzeo je sada ljubazan izgled. On je kazao: Udarci, koje od 27. aprila zadajemo francuskim i engleskim vojskama, završuju se po planu. Posljednje borbe prouzročile su kod naših neprijatelja velike gubitke u ljudstvu i ratnom materijalu.

Podmornički rat

NOVA POTAPLJANJA.

Kb. Berlin, 10. juna.

Wolffov ured javlja: Zvanično: Na sjevernom bojištu je ponovo potopljeno 12.500 bruto tona prostora neprijateljskih trgovinskih brodova. Medju potopljenim brodovima torpedovan je jedan francuski brod, koji se nalazio u osiguranoj povorci od 4 razorača.

Načelnik admiralskog stožera mornarice.

Dogadjaji u Rusiji.

Razoružanje češko-slovačkih četa.

Kb. Kijev, 10. juna.

U Ufi su razoružane češko-slovačke čete. Kod Stranja se one nalaze u borbi sa sovjetskim četama, zapovjednik im je narodni komesar Codwojski. Kod Samara je borba završena. Veći dio njihovih časnika je uapšen.

Mobilizacija seljaka i radnika.

Kb. Moskva, 10. juna.

Izvršni glavni odbor je prihvatio u svojoj sjednici boljševički predlog, kojim se ratni komesarijat poziva, da u toku od nedjelje dana proglasi prisilnu mobilizaciju seljaka i radnika. Ova je mjera preduzeta s obzirom na agitaciju protiv revolucijonara, koji pokušavaju da krizu snabdjevanja iskoriste za uspostavljanje vladavine kapitalista i agraraca.

Razne brzojavne vijesti.

Amerika za priznanje ruske vlade.

Kb. Bern, 10. juna.

Prema vijestima koje su ovamo stigle, amerikanska štampa vrši sve veću propagandu, da sporazumni savez prizna sadanju rusku vladu. Za ovo bi Rusija imala na prvom mjestu da prizna sva potraživanja, koja Francuska kod nje ima.

Otkrivena zavjera u Ukrajini.

Kb. Kijev, 10. juna.

Jedan ovdašnji list javlja da se ušlo u trag jednoj zavjeri društva za obranu otadžbine i slobode. Kao tačke rada zavjere su postavljene: Obrazovanje jedne strogo narodne vlade i oštre discipline; ukidanje raznih odbora, armijskih komesara i produženje rata na strani sporazumnog saveza. Glavni učesnici u zavjeri su mnogobrojni časnici, koji raspolažu mnogim novcem.

Demanti vijesti o ustupljenju sibirske željeznice Nijemcima.

Kb. Berlin, 10. juna.

Wolffov ured pobija parisku vijest gradjanske štampe u Moskvi, prema kojoj je sibirska željeznica ustupljena Nijemcima. U tom pogledu predlog njemačkoj vladi niti je činjen niti je podnašan.

Iz španske komore.

Kb. Madrid, 10. juna.

U komori je bilo velike debate o dogadjajima u avgustu prošle godine. Debata je govorom tadanjeg predsjednika Datoa dostigla svoj vrhunac. Dato je odbio napade socijalista zbog njegovog tadanjeg rada pa je rekao: Socijaliste pokušavaju da odgovornost za neuspjeh svojih revolucijonih pokušaja podmetnu vladi. Mjesto da povedu parlamentarnu akciju, koja bi svemu španskom radništvu dobro došla, oni u kongresu produžuju svoj revolucijoni rad. Za dokaz agresivnog držanja štrajkaških radnika Dato navodi činjenicu, da su za vrijeme dogadjaja u avgustu gubici vojske i policije u mrtvima i ranjenim bili dva puta veći, nego li gradjanskog stanovništva. Nije se tu radilo o kakvom pacifističkom, nego nesumnjivo o jednom revolucijonarnom štrajkaškom pokretu, koji je zahtjevao da vlada odlučno postupi. Dato je pozvao socijalističku manjinu, da konačno napusti svoje re-

PODLISTAK

Knez Mihajlo kao vladalac.

Kad se govori o vladavini kneza Mihajla podrazumeva se njegova druga vladavina od 14. septembra 1860. do 29. maja 1868., jer je za prve vladavine svoje od dve godine bio maloletan dečko i pod tudjim uticajem.

Knez Mihajlo je prvi vladalac nove Srbije sa visokim obrazovanjem u opšte, a specijalno sa evropskim obrazovanjem. Otac njegov Milošnije imao u opšte nikakvog školskog obrazovanja, čak je bio i nepismen i sve što je postigao uspeo je jedino zahvaljujući svojoj genijalnosti.

Aleksandar Karagjorgjević imao je izvesno obrazovanje, koje je stekao u Rusiji, ali ipak ono nije bilo ni veliko ni potpuno evropsko, a najmanje se Karagjorgjević spremao za vladaoca.

Knez Mihajlo je imao dotle učitelje u dvoru svoga oca kneza Miloša, ali je na formiranje njegova duha i shvatanje vladalačkih dužnosti i ideja o upravljanju Srbijom imalo pretežan uticaj njegovo dugo bavljenje na strani, od 1842. do povratka u Srbiju 1859. godine. Ovo doba od 16. godina knez Mihajlo je proveo gotovo u svima kulturnim centrima Evrope, dolazeći u dodir sa državnicima i političarima, književnicima i naučnicima. Ovako dug period vremena ispunjen studiranjem i razmišljanjem morao je doprineti da knez Mihajlo stvori sebi stalan jedan ideal o upravljanju zemljom. U ovome periodu vremena u Evropi su vladale dve struje: jedna reakcionarna, druga liberalna. Godine 1848. je liberalna struja dovela do revolucije gotovo u celoj Evropi. Liberalne ideje nisu svuda potpuno triumfovale ali su imale velikog uspeha, svuda se kida sa ostacima „ancien régime-a", zemlje koje nisu imale ustav dobijaju ga, i u tom se pravcu razvija politički život u Evropi gotovo do današnjega dana.

Prilike i tadanje ideje ne sumnjivo da su uticale na političko mišljenje kneza Mihajla, ali kao osobiti znak samostalnosti i dubine njegovoga duha možemo smatrati što on nije shvatio zadatak srpskog vladaoca kopirajući tadanje vladaoce, nego posmatrajući specialne srpske prilike, kulturno stanje, društvene prilike, političko obrazovanje srpskoga naroda i zadatak srpske države. On je pred očima imao dva glavna momenta: zaostalost srpskoga naroda u kulturi, koga je turska invazija za nekoliko stotina godina odvojila od zajednice sa ostalom kulturnom Evropom; trebalo je srpski narod kulturno dići i po mogućstvu što više približiti ostalim narodima zapada. Drugi je momenat srpska država. Ova tvorevina jedne generacije ispred njega bila je još mala i slaba, nju je valjalo ojačati u prvom redu da se održi, u drugom da ispuni nacionalne ideale srpskog naroda.

Da bi se oba ova zadatka ispunila, knez Mihajlo je smatrao da je na prvome mestu dužnost srpskoga vladaoca da na njima radi. I zato je smatrao da tu dužnost srpski vladalac može samo tako uspešno ispuniti ako bude vladao po primeru prosvećenih apsolutista. Prosvećene apsolutiste su u nedavnoj prošlosti u narodima stare i jake kulture i snažne državne organizacije postigli sjajne uspehe: Friedrich Veliki u Pruskoj, Josif II. u Austriji, Katarina Velika u Rusiji.

Miloš Obrenović bio je apsolutista, ali ne prosvećen, njegov se apsolutisam graničio sa orijentalskim despotismom. Njemu se imalo iznositi mnogo mana, ma da se s druge strane može razumeti, pa čak i pravdati. Aleksandar Karadjordjević bio je igračka u rukama oligarhije savetnika, koji nisu imali ništa zajedničko s narodom. Mihajlo je vladalac koji je pravilno shvatio odnos vladaoca prema narodu i opšte, a srpskog vladaoca prema svome narodu napose. Princip posvećenih apsolutista da je vladar prvi sluga države on je shvatio, istakao i u praksi ga primenio. Naravski, da je ovako shvatanje vladalačkih dužnosti naišlo na potpuno razumevanje u jednom patrijarhalnom narodu kao što je srpski, koji hoće da se njegov vladalac brine o državi kao domaćin o svojoj zadruzi. U vezi s ovim shvatanjem knez Mihajlo je istakao da je zakon najviša volja u Srbiji. Mnogima nepoučenim izgleda čudnovato da jedan apsolutan vladar ističe ovaj princip, u stvari to je razumljivo. Despota upravlja prema svome nahodjenju a apsolutni vladar po zakonu, koga on izdaje, ali je taj zakon i za njega i za ostale najviša volja.

Ove vladalačke osobine i ovakav osećaj dužnosti učinili su više da je knez Mihajlo bio popularan u narodu, nego li čak njegove lične osobine: njegov viteški karakter i veliko srpsko rodoljublje.

Ovakav apsolutizam odgovarao je i demokratskoj društvenoj konstituciji srpskoga naroda. Za vreme vladavine „Sovjeta" u Srbiji se počela stvarati činovnička aristokracija, podjednako nezavisna i od knjaza i od naroda. Knez Mihajlo je to prekinuo, ukinuvši svemoć Državnog Saveta i ograničivši ga na običnu visoku administrativnu ustanovu, a dao veći značaj narodnoj skupštini, koja za vreme vladavine Saveta nije bila sazivana, niti uopšte imala značaja.

Nagla smrt kneza Mihajla prekinula je pravilan unutrašnji razvitak Srbije i bačila Srbiju decenijama u strašnu i neplodnu unutrašnju borbu. Namesništvo je samo po sebi bilo slabo, knez Milan kao mlad i neiskusan više je od decenije bio kolebljiv, što je karakteristično gotovo za celu njegovu vladavinu, na površinu izlaze nove nenarodne ideje, ali u rukama agitatora čine utisak na narod — radikalizam...

Spoljna politika kneza Mihajla bila je patriotska, ali na prvome mestu mudra. On je vodio računa o snazi svoje zemlje i o prilikama u Evropi, zato nije hteo upletati svoju zemlju u avanture. Prvi plod te mudre politike bio je dobivanje gradova bez krvi. Taj veliki diplomatski uspeh mesto da izazove divljenje izazvao je ogorčenje kod izvesnog broja lakomislenih i fantastih prečanskih patriota sa Svet. Miletićem na čelu, koji su kneza Mihajla nazvali srpskim pandurom i kojima je krivo bilo što se bez krvi gradovi dobili. Taj duh je bio fatalan po doba koje je nastalo po smrti kneza Mihajla, i posledice takvog „patriotizma" mi danas najbolje osećamo. Zato sad tek umemo da cenimo svu veliku i uzvišenu vladalačku sposobnost neumrloga kneza Mihajla, kome će srpski narod s kolena na koleno ukazivati zasluženo poštovanje.

Dr. Jova Jovanović.

Knez Miha lo M. Obrenović III. u odbranu svoje časti.

Knez Mihajlo M. Obrenović III., koji mučeničkom smrću pogibe u Košutnjaku 29. maja po starom kal. 1868. godine, beše najmladje dete u kneza Miloša i kneginje Ljubice. Rodio se u Kragujevcu 4. septembra (p. s.) 1823. godine.

Detinjstvo je svoje proveo koje u mestu rodjenja, koje u Požarevcu, a koje u Beogradu, ne odvajajući se nikad od svoje „dobre naje" kneginje Ljubice i svog starijeg brata Milana.

Što je više rastao — veli M. Gj. Milićević, — to je sve češće vidjao bure, koje su se dizale oko glave oca njegova.

Na kneževski presto stupio je prvi put 26. juna (p. s.) 1839. godine, i vladao je do 25. avgusta (p. s.) 1842. godine, kada je bio prinudjen da se ukloni iz otadžbine. Sve je ovo izvršeno bez volje i znanja narodnoga.

volucijonarne namjere, da stupi pred komoru sa stranačkim programom, koji bi težilo za blagostanjem radništva, pa da porade da se to zakonodavnim putem i ostvari.

Neistinita vijest o boljševikima u Ukrajini.

Kb. Kijev, 10. juna.

Izaslanik ruskog izaslanstva Boldov pobija vijest, da boljševiki u Ukrajini spremaju štrajk.

Sa Balkana.

RUMUNJSKA.

Odgovornost.

Pod ovim naslovom objavljuje predjašnji ministar predsjednik, general Averescu članak, u kome izmedju ostaloga razlaže, kako je Bratianuova vlada sklopila vojni ugovor sa Rusijom, da za slučaj ulaska Rumunjske u rat dobije pomoći dvije pješadijske i jednu konjičku diviziju. Ali Bratianu je veoma brzo morao dati računa o neznatnoj vrijednosti ove potpore. Onog dana, kad je objavljen rat, pozvao je k sebi generale Averescua i Aslana, koje je sreo u kraljevskom dvoru, i rekao im: „Stalo mi je mnogo do toga, da se ne govori o vojnim operacijama. Ali bih ipak želio, da se svim mogućim sredstvima raširi vijest, da će 200.000 Rusa doći kroz Dobrudžu". Takvim lažima i dosjetkama pokašavao je Bratianu još u početku da gradjanstvo obmane, a svoje pogrješke sakrije.

Grad i okolica

Dnevni kalendar

Danas je utoark 11. juna, po starom 29. maja. — Rimokatolici: Barnaba ap.; pravoslavni: Mč. Teodosije.

Casnička i činovnička kasina otvorena je počam od 15. februara do 11 sati u noći.

C. i k. vojnički dom: Citaonica, soba za pisanje i igranje, kantina. Otvoreno od 7 sati izjutra do 9 sati uveče. Slobodan pristup svakome vojniku.

Beogradski orfeum u ljetnoj pozornici, (bašta „Hotel Takova" na Terazijama). Početak predstave u 8·30 sati uveče.

Noćna služba u ljekarnama: Od 9. do uključivo 15. juna 1918. vršiće noćnu službu u Beogradu ove ljekarne (apoteke): Dr. Panić, Saborna ul. 77, Delini Knez Mihajlova ul. 1, Nikolić, Bitoljska ul. 2, i Protić, Kralja Milana ul. 87.

C. i kr. savsko kupatilo. Otvoreno cijeli dan. Za vrijeme otvaranja ratnog mosta — od 7 do pol 9 prije podne — ne će se vršiti prijevoz posjetilaca kupatila.

Biblioteka za pozajmicu (Balkanska ulica br. 1, Hotel Moskva). Otvorena od 10—1 sat prije i od 3—7 sati poslije podne.

Slava crkve sv. Vaznesenja u Beogradu.

U četvrtak, na dan Svetog Vaznesenja proslaviće svoju hramovnu slavu crkva Svetog Vaznesenja u Beogradu.

U oči hramovne slave, na navečerju, održaće se bdenije sa početkom u 5 i po sati poslije podne.

Na dan slave služiće se svečana liturgiji Svetog Jovana Zlatoustog sa početkom u 8 i po sati u jutru.

Po svršetku liturgije obaviće se oko crkve uobičajena litija, a potom će se prerezati slavski kolač i osvetiti koljivo.

Na liturgiji će pjevati pjevački zbor ove crkve.

Pomen knezu Mihajlu u Košutnjaku.

Danas, u 5 sati poslije podne biće kratak pomen knezu Mihajlu u topčiderskom Košutnjaku, na mjestu njegove pogibije.

Sa parastosa kralju Aleksandru.

Juče u 11 sati prije podne održan je parastos kralju Aleksandru i kraljici Dragi u crkvi sv. Marka, gdje su visoki kraljevski pokojnici i sahranjeni. Na parastosu, priredjenom od strane rodbine, činodejstvovalo je sedam sveštenika sa jednim djakonom. Poslije parastosa održan je i pomen na kraljevskim grobovima u crkvi. Od strane vojne glavne gubernije prisustvovao je potpukovnik g. Hromek sa povećim brojem časnika. Crkva je bila puna otmjenoga svijeta iz činovničkih, trgovačkih i drugih gradjanskih krugova.

Kocianov koncerat.

Subotnje umjetničko veče ostaće zacijelo u trajnoj i duboko uspomeni svakome, ko je dospio da ga posjeti. Dvoranom je prostrujio kao rijetko kad dosad dah čiste umjetnosti. To su bili časovi one više sreće, kad se čini, da se ono najplemenitije u čovjeku probudi na tihi intimni život. A te je časove mogao izvabiti samo onaki bogodani umjetnik, kakav je Kocian. Izlišno je pisati kritike o njegovoj umjeći. To naime nije vještina kakva ili virtuozitet, koji svoju slavu i sjaj osniva na spoljnosti, na tehnici, već je to unutarnja vatra i život, kojom se guslač interpret uživljava u glazbotvorčevo djelo, pa ga direktno i čisto prenosi u duše slušatelja. I onda čovjek osjeća nesamo autorove dispozicije već i čitavu pozadinu naroda i vremena, u kojem je djelo niklo. Iza Lalo-ove bogate simfonije mogli ste zamjetiti krvavu španslku rasu i čežnju Karmene, iza Čajkovskoga sjetu i sanljivost rusku, a kad je Kocian svirao Bacha, kad su mu pod prstima pjevale dvije i tri žice najednom, onda ste se mogli uvjeriti, da je istina, što su strane kritike pisale o Kocianu, da ni Bach sebi ne bi zamislio boljega tumača. Nema Kocian velikih gesta, nema ni pretencijoznih samodopadnih a često neprijatnih aliva, ne, on s jednakim i propisnim načinom daje upravo ono, što mora dati, ni više ni manje. Da je u njeg i stvaralačkog talenta, pokazala je njegova dražesna „Humoreska", a da je Čeh, potvrdilo je čuvstveno davanje Smetaninih glasova „Iz domovine".

Kocianov pratilac, Slovenac g. Ćiril Ličar, prikazao nam se više nego pratilac. U njega je toliko individualnosti, da se njegovo samostalno istupanje više ističe od njegova svirnja, inače primjerenog i diskretnog. Malo se kad čuje onaka izvedba Liszta, kakvu je s pravim umjetničkim shvaćanjem iznio Ličar. To je mladić velike budućnosti. Oba su umjetnika požnjela mnogo burnog pljeska i ponosna odobravanja. Ma da je koncerat bio tek dva dana prije oglašen, ipak je publika gotovo napunila dvoranu. Koncertu je prisustvovala i Njegova Preuzvišenost vojni glavni guverner general-pukovnik barun Rhemen.

Bečka dvorska opera u Beogradu.

Iza 20. o. mj. gostovaće u Beogradu c. i k. dvorska opera iz Beča, te će davati pet do šest po izbor opera u dvorani „Kasine". Glas o ovom vanrednom umjetničkom . dogadjaju razveseliće bez summje sve prijatelje muzičke umjetnosti. To će biti prvi put za vrijeme rata, da se u Beogradu izvodi ciklus opera.

Potanje o operama i sudjelujućim pjevačima javićemo naknadno.

C. i k. vojni kinematograf za vrijeme ljeta.

Od danas preselio se c. i k. kinematograf na terasu iste kuće i sve je preduzeto, da gledaoci budu što zadovoljniji. Postarano je i za bufett i za dobru muziku. Jeftinija prednja sjedišta udešena su kao u pozorištu, a bolja mjesta i lože snabdjevena su stolovima i uljepšana su ukusno razmještenim zelenilom. Samo u slučaju nepogodnog vremena davaće se predstave u donjim prostorijama, inače na terasi, sa koje se stvara oku gledaoca lijepa panorama okoline. Idućih dana prikazivaće se posjeta vladaoca u Beogradu. Predstave preko ljeta odredjene su ovako: Nedjeljom u 4 i 6 sati poslije podne za momčad, a u 8 i po sati u veče za svakoga bez razlike; ponedjeljkom i četvrtkom u 6 sati poslije podne za momčad, a u 8 i pol sati uveče za sve bez razlike; utorkom i petkom u 6 sati poslije podne i u 8 i pol sati uveče za gradjanstvo; srijedom i subotom u 6 sati poslije podne za momčad, a u 8 i pol sati uveče za časnike.

Traže se porodice.

Porodice ratnih zarobljenika Stojana Angjelkovića i Voje Angjelkovića potrebno je, da se jave sudskom odjelenju opštine grada Beograda radi izvjesnog hitnog i važnog saopštenja.

Istorijski kalendar.

Na jučerašnji dan, 10. juna 1807. godine došlo je u toku rata izmedju udruženih Rusa i Prusa s jedne i Napoleona s druge strane (o kojemu smo onomad govorili pišući o životu pruskog kralja Friedricha Wilhelma III.) do bitke kod Helsberga u Istočnoj Pruskoj. U toj je bitci uspjeh bio na strani Prusa i Rusa, koji su odbili sve francuske napade i održali položaje. No nekoliko dana docnije pobijedio je Napoleon saveznike u bitci na Friedlandu, koja je ubrzala kraj rata i dovela do filzitskog mira. — 10. juna 1819. godine rodio se u Ornansu francuski slikar Gustave Courbet. Po svome umjetničkom pravcu bio je Courbet naturalista. Za vrijeme komunardske pobune u Parisu igrao je vidnu ulogu; dao je inicijativu za rušenje tzv. vendomskog stupa, na čijem se vrhu nalazio Napoleonov kip. Umro je 30. decembra 1877. godine u Veveyu. — 10. juna 1836. godine umro je u Marseille-u francuski fizičar André Marie Ampere. Rodjen je 1775. godine.

Na današnji dan, 11. juna 1859. godine umro je u Beču dugogodišnji ministar spoljnih poslova i državni kancelar knez Metternich, o kojemu je već bilo riječi na ovom mjestu.

Prijava obradjenog zemljišta.

Sopstvenici, zakupci ili obradjivači njiva, polja, pašnjaka i vinograda, koji su u martu ove godine prijavili svoja ziratna zemljišta, ponovo se ovim pozivaju, da neizostavno prijave u svojim reonima opštine grada Beograda šta su i koliko ove godine zasijali.

Oni sopstvenici ili zakupci, koji zaključno do 9. ovog mjeseca to ne bi učinili, neka se odmah prijave naknadno i to u reonima: VII., VIII., X., XI., XII., XIII., XIV. i XV., gdje će dobiti bliža obavještenja.

Prijave se moraju neodložno završiti do 15. juna

Traže se

Društvo Crvenoga Krsta u c. i k. vojnoj glavnoj guberniji za Srbiju poziva niže imenovana lica, da se jave radi primanja novca potpredsjedniku društva Crvenoga Krsta u c. i k. vojnoj glavnoj guberniji za Srbiju g. dr. Vojislavu M. Subotiću, Beograd, Takovska ul. br. 19, lično ako su u Beogradu, inače da pošalju svoju tačnu adresu i označe najbližu poštu koja prima novac uputnicom.

Svako lice da ponese svoju legitimaciju i uverenje opštinske uprave da novac može primiti. Lica su ova:

Iz Arapovca: udova Ružica i deca Dragutina Jovanovića; deca Dragića Solića; udova Nevena i deca Dragiše Lukića; udova Milka i deca Dragića Marjanovića; udova Jovanka i deca Dragića Matića i roditelji Ljubisava Živojinovića.

Iz Baroševca: Ljubica majka Milana Markovića; porodica Radoja Vesića; udova Mileva i deca Milorada Gerasimovića i udova Ljubica sa decom Petra Dimitrijevića.

Iz Banjice: Persa majka Spasoja Gjorgjevića i udova Stevanija i deca Ilije Gj. Zdravkovića.

Iz Begaljice: udova Jelena i deca Marka Brankovića.

Iz Belog Potoka: porodica Stevana Gajića; udova Živka i deca Borisava Gjorgjevića; Manda majka Pantelije Gjurgjevića; udova Nastasija i deca Ranka Živkovića; udova Smiljka i deca Milana Jovanovića; udova Milica i deca Grujice Ilića, porodica Gjorgja Ilića i deca Živka P. Jakovljevića.

Iz Boleča: udova Živana i deca Arangjela A. Veljkovića.

Iz Brajkovca: porodica Koste Glišića; udova Mileva i deca Milutina Glišića i udova Milenija sa decom Živka Gjorgjevića.

Iz Brestovika: udova Savka i deca Matije Bakovića.

Iz Burova: udova Spasenija i deca Dragoljuba Aćimovića.

Iz Velikog Sela: udova Milka i deca Obrada Robeljića i deca Angjelija sa decom Petra Jekića.

Iz Velike Crljeni: udova Živana i deca Svetozara Matića; Anica majka Boška Aćimovića i porodica Branislava Grčića.

Iz Venčana: Miodrag sin Milorada Kostandinović—Kojića; deca Milutina Kumanovića; porodica Milorada P. Kuzmanovića; udova Stana i deca Živana Beljića—Jovanovića i porodica Petra Gjurovića.

(Nastaviće se.)

Ženski svijet.

HIMNA RUŽNOĆI.

Od poznate glumice Polaire ima u jednom listu čudnovato priznanje, čudnovato utoliko, što dolazi od jedne ženske.

To njeno priznanje zasniva se na saznanju, da „ljepota prolazi, a ružnoća ostaje." Ona naime izjavljuje kratko, jasno i razgovjetno, da za svoje uspjehe na pozornica ima da zahvali samo i jedino svojoj basnoslovnoj ružnoći. U početku se doduše i ona trudila, da svoje telesne mahne ukoliko je mogućno dotjera i popravi po kozmetičkim upustvima poznatog ženskog stručnjaka u tim stvarima, Line Cavalieri, ali je brzo uvidjela, da je ružnoća jedna odlika, kaogod i ljepota, te da i nju treba što je mogućno umješnije ispoljavati.

„Došla sam ružna na svijet, ni svojom ni roditeljskom krivicom", veli ova „bijela vrana" medju svojim pozorišnim posestrimama, „pa kad se pri svome rodjenju nisam na to žalila, onda tek danas nemam za to nikakvog povoda.

Moja ružnoća — to je moje blago. Često se dešavja, da lijepo lice upropasti žensko, ali se vrlo retko dešava, da to učini ružno lice.

Uostalom, sa svojom ružnoćom beše se udružio neobično razvijen smisao za humor. Mene je ružnoća moja zabavljala, a naskoro sam se uvjerila, da ona zabavlja i druge ljude.

Tako sam otpočela marljivo njegovati svoju ružnoću, kao što ljepotice njeguju svoje draži. Ogledalo mi je govorilo, da moja ružnoća nema sebi ravne, ali je meni davalo hrabrosti baš to, što nisam imala baš ničega od onoga, što se obično smatra kao neophodno potrebno.

Glavno pravilo pozorišne školske mudrosti: „koristi se svojom ljepotom kolikogod možeš", za mene nije moglo imati važnosti, i stoga sam se morala podesiti po kakvom drugom metodu.

Tako sam se onda riješila da budem ružna, da budem baš sasvim i „beznadežno" ružna — ružna počev od kose, koju sam odmah odrezala, pa do pete, imajući pred očima samo težnju, da markantno predstavim kontrast Line Cavalieri. Što sam još imala tjelesnih odlika, bojažljivo sam ih krila. svojski sam se starala, da mi noge izgledaju još krivlje nego što jesu, i uvijek sam pokazivala svoje ravne tabane u cipelama bez potpetica.

I da vidite, uspjeh nije izostao. Ja sam srećnija, nego većina mojih drugarica na „daskama". Ja ne moram da se plašim od starosti, jer moja ružnoća može godinama samo da se povećava.

Ružnoj ženi pružaju se preimućstva sasvim neobične vrste. Moje koleginice sve me prosto obožavaju. To mi uštedjuje brigu i strahovanje od spletaka suparnica, dok se druge žene još uvijek budu klele u svemoć ljepote".

Tako nam priča gospodjica Polaire, ne bi bilo ni malo kavaljerski, da joj ne vjerujemo, iako će se dosta njih naći, koji će ma i najmanje posumnjati i reći: ama koji zna, da li joj je baš sve tako zaista u duši ili jedno misli a drugo govori.

A. Grin:

DAN ODMAZDE

(Nastavak).

Ali ipak se nije dao na počinak. Cijelu bogovjetnu noć je kao neki nemirni duh krupnim koracima koracao tamo amo po sobi. Šta je želio i čemu se nadao, ispunilo se, ali izgledalo je da ga samo užasava. Tek kad je svjetlost nastupajućeg dana rastjerala crne noćne sjenke, nisu mu damari više tako jako udarali, i njegova divlja uzbudjenost stišala se.

20. Glava.

Dva dana poslije ove noći sjedio je Stefan Huse, duboko nagnut nad jednim žurnim poslom, koji je još istog dana morao da svrši, ledjima okrenut sobi, kod svoga točka. Radio je vrlo marljivo i bio je neobično dobro raspoložen, valjda što je jedan zračak nade pao u njegovu sumornu dušu, a možda je osjećao i blagoslov korisnog rada, koji čini da se svaki teret i briga lakše snosi. U tom razabra od jednom iza sebe u sobi glas, pred čijim zvukom mu sva krv u žilama zastade; stajao je kao skamenjen i nije bio u stanju ni da se makne s mjesta.

Bez daha je prisluškivao, hoće li se taj glas još jednom čuti.

Ne, ne, mislio je on u divljoj uzbudjenosti, ne može biti, ja se varam: to nije on. Sad nisam spreman, tjelesno ni duševno. Taj glas sam samo u snu čuo, to nije on.

Ali to nije bio san, bila je istina. Ponovo je razabrao zvučan glas. Stresao se kao u groznici, ali niti se makao s mjesta niti je okrenuo glavu.

Davno očekivani dogadjaj došao je tako iznenada, oduzeo mu je svu vlast nad sobom, nije više bio gospodar svojih misli. Već je više puta to sebi predstavljao; u snu i na javi sigurno je sto puta preživljavao susret, čak čitav prizor. Ali sad kad je došao taj trenutak, iznenadio ga je potpuno baš kao grom iz vedra neba. Nikada nije mislio da će doći tako iznenada, da on bude nespreman i baš kad je skinuo kajiš s one mašine iza zavjese. U nevolji mu je iznenada naišla spasonosna misao. Ta zar on nije Stefan Huse, stari galvanoplastičar, kome nije prijetila nikakva opasnost?

Ova sigurnost vratila mu je izgubljenu hladnokrvnost i njegove ukočenosti nestade. Već idućeg trenutka opet je nastavio posao. Mehanički je držao predmet pored točka da ga ugača, dok je pri tom svu snagu skupio da čuje, šta se iza njega dogadja. Za čas je mogao razlikovati riječi, koje je taj takö strahoviti glas iza njega govorio. Što nisu na njega bile upućene pričinjavalo mu je veliku olakšicu. Očigledno je i nastojnik kuće takodje ušao u sobu.

„Aha, vi ste ovu sobu dakle pretvorili u radionicu" primjeti stranac. „Ta to izgleda kao da ne očekujete više povratak predjašnjeg kirajdžije".

„Jedna ptica u ruci je bolja, nego deset na krovu" odgovori Kurtis smejući se. „Gospodin Huse plaća tačno i ostavlja ono malo stvari tamo u ćošku na miru".

Stranac gledaše pažljivo po sobi. Bio je visok i širokih pleća. Impozantna ličnost, pored koje su drugi ljudi mogli izgledati mali i neznatni. Još više je njegova pojava upadala u oči time, što mu je lice bilo rošavo.

„Idite opet za vašim poslom" reče on sada okrenuvši se svome pratiocu. „Ja ću se medjutim razgovarati sa g. Huseom.

Dok je Kurtis lagano izlazio iz sobe, pridje onaj prozoru. Od vremena na vrijeme zastao je i posmatrao sve predmete na stolu ili na polici, koji su privlačili njegovu pažnju. Šta više, pojedine stvari je uzimao u ruke, da ih bolje pogleda. Ovih nekoliko minuta pretvorili su se u vječnost za čovjeka, koji je za to vrijeme skoro umirao od straha.

Motor je baš radio, a u bakarnom rastvoru nalazili su se razni predmeti raznog oblika i veličine. Stranac zastade i laman pruži ruku za retortom, kad ga oštar glas sa prozora zadrža:

(Nastaviće se).

Posljednje brzojavne vijesti.

NJEMAČKI VEČERNJI IZVJEŠTAJ.

Kb. Berlin, 10. juna.

Wolffov ured javlja: Jugozapadno od Noyona dalje smo u borbi s novo privedenim francuskim snagama napredovali.

PUT GROFA BURIANA U BERLIN.

Kb. Beč, 10. juna.

Ministar spoljnih poslova grof Burian nastupio je večeras svoj najavljeni put za Berlin.

Odgovori uredništva.

G. Mih. J. R—ću, Kosovska Mitrovica. — Traženu bi vam knjigu vrlo rado poslali; kad bi je mi imali u nakladi. U redništvo je primilo na ogled samo jedan primjerak a taj treba za sebe. Naručite dakle izravno iz Zagreba; adresa je ova: Zabavna Biblioteka (kr. zem. tiskara), Zagreb, Frankopanska ulica 26.

Čisti bijeli

ten postaje vam postati, ako upotrebljavate dnevice „Diana" Alabaster puder i Créme za lice

Doza za probu ili lončić K 3·—. Velika doza ili lončić K 6·—.

Može se posvuda dobiti. Glavno stovarište:

„Diana" Handels A. G. Budapest V., Nádor utca 6. 8

EKSPOZITURA PESTANSKE-UGARSKE

KOMERCIALNE BANKE

u Beogradu — Knez Mihajlova br. 50.

Specijalno odjelenje za šiljanje novaca ratnim zarobljenicima i interniranima.

Osnovna glavnica i pričuve 232,000.000 kruna. 6u8

tome je najveći dokaz, što je tada hiljadama srpskih sinova prešlo preko Save i Dunava za svojim omiljenim knezom; tome su dokaz „vračarske i šabačke rupe", pune srpskih sinova, i oni mnogobrojni točkovi, na kojima su ispustili svoje plemenite duše toliki sinovi Srbije, koji su se samo usudili, da uzdahnu za izgubljenim knezom.

Ljubav prema Obrenoviću bila je jaka u srpskom narodu s obe strane Save i Dunava. Knez Mihajlo dočekan je tada u Novom Sadu kao vladalac i vojvoda srpski; kao budući gospodar balkanskih naroda.

Po zahtevu Turske knez Mihajlo, kneginja Ljubica i svi Srbi, koji su za njima u Austriju prešli i bili razmešteni u svim pograničnim mestima prema Srbiji, krenu dalje od srpske granice. Knez sa svojom svitom morao je poći u Banat, na imanje svoje sestre Savke I. Nikolića, a kneginja Ljubica u Novi Sad, kuda su s njom morali poći njeni deveri Jovan i Jevrem, i svi ostali Srbi većeg značaja.

Retki su oni ljudi, koji su gospodarili jednim narodom, pa kad su pali, da nisu radili da se opet vlasti dočepaju. Tu se obično ne traže i ne biraju sredstva. Medjutim, knez je Mihajlo svaku pripremu za bunu u njegovu korist uvek odbijao.

Pri svem tom što je knez Mihajlo bio potpuno zadovoljan sa svojom sudbinom, opet se našlo pakosnih ljudi, koji su proturali neistinite glasove, vredjajući time njegov ponos. Zato je on bio primoran, da u odbranu svoje časti uputi 2. jula (p. s.) 1853. godine pismo svima savetnicima, popečiteljima, mitropolitu, Vučiću i Knićaninu, koje je danas mnogima i mnogima nepoznato, a verno je ogledalo široka srca, plemenite duše i viteškog ponosa kneza Mihajla.

U tome pismu nalazimo ova mesta:

Gospodine,

Došlo mi je do znanja, da se o meni raznose glasovi po narodu srpskom, neprijatni i za mene i za Vas. Za mene su neprijatni zbog toga, što su karakteru mome protivni, dostojanstvu mome nepristojni i časti mojoj škodljivi; za Vas pak zbog toga, što Vam istinu sakrivaju i, namećući Vam neistinu, spokojstvo Vaše uznemiruju.

Nisam hteo neosnovane ove glasove po novinama pretresati i oprovrgavati zato, što nisam rad da bi se moglo i pomisliti, da ja sam o sebi govor i viku po narodu dižem. Voleo sam to učiniti pismom, upućenim otmenim Srbima — — — — — — — — — — — — — Ne tražim ja kneževsku vladu u Srbiji nagovaranjem, podmićivanjem, bunenjem naroda i podobnim sredstvima, nedostojnim i mene i naroda: već bih je primio samo po potrebi opštoj, samo tim načinom, koji bi i za mene i za narod pristojan i koristan bio. **Neću ja preko lešina braće moje da se penjem na presto srpski:** već kad bi to bilo sudjeno, rad bih da zbog dolaska moga tamo niko ne zaplače, nego svak da mu se obraduje. Ko nemir seje, buru će požnjeti; svaka buna, osim ostaloga zla, troši ljude; ova zla pravi gradjanin svojoj zemlji želeti neće; a ja upravo želim, da me svaki pravi rodoljubivi Srbin bar u tome za sebi ravna drži . . .*)

Ovde je, na svaki način, bio izlišan svaki komentar i uporedjenje, jer i poslovica kaže: „za pametnog čoveka je i komarac muzika". R.

M. T.

*) „Srpski Dnevnik" 1853. Br. 55.

1903. — 1918.

Kralju mučeniče!...

Osvanuo je opet 29. maj. To je petnajesti po redu maj od onoga kobnog dana, po Srbiju i po Tebe!... Petnajest godina Tvoje izdrobljeno i onakaženo telo, počiva večiti sanak, koji ti zlikovci pripremiše... Pre petnajest godina legao si da se više nikada ne probudiš... zatvorio si Tvoje oči da ništa ne vidiš, uši, da ništa ne čuješ...

Jadni Kralju!...

Da ne gledaš ovu nesreću, u koju je Tvoj narod zapao, da ne slušaš zapevku i zapomaganje naroda srpskog!

Ti si zatvorio oči, Kralju naš!... Ali, narod se seća Tvojih oficira, naperenih revolvera, pucnjave, kuršuma, krvi, rana, Tvoga izrešetanog tela, Tvojih polomljenih kostiju, prosutih creva, unakaženog tela na kome nigde zdrava mesta nije bilo!... Da, narod pamti tu strašnu sliku!... Seća se i pamtiće je, i u toliko mu je silnija uspomena na Tebe!

Ljubav, čista idealna ljubav prati uspomenu Tvoju i Tvoje Dinastije; Vas više nema, Obrenovići su nemi grobovi!...

Mirno počivaj, viteški Kralju!... Tvoje su telo istina razdrobili zlikovci a ne narod srpski, onaj neblagodarni porod, razdirući utrobu iz koje je izišao!... Narod Te je srpski voleo; ali Te razbojnici ukradoše od njega!...

Tvoja su usta nema, nepomična... ruke skrštene, pa ipak Ti si i na nebu plemenit, kao što si i na zemlji bio. Ti se ipak moliš Bogu za ceo narod srpski, da ga oprostiš ove prevelike nesreće; ali jednovremeno i za Tvoje ubice!

Ali, avai!... ni Tvoje, ni molitve celog naroda srpskog ne pomogoše... Nevino prolivena krv Tvoja, razgnevila je i Gospoda Boga... On, ni prema celom narodu sažaljenja nije imao.

Propao si Ti, Kralju mučeniče, a sa Tobom i Tvoj narod! Smrt Tvoja donela je i smrt Otadžbini Tvoju... Ni Bog za narod koji u sredini svojoj ima zlikovce, milosti nema!...

I ako su na jednoj strani uzoriti ljudi, a na drugoj nevaljalci, zločinci i ubice, ceo je narod srpski zbog njih od Boga proklet, crn i vragu prodan!...

Ne čuješ ni ovu silnu grmljavu topova, uz čiju se ruku Tvoja Otadžbina sahranjuje?... Ne čuješ ta posmrtna zvona, uz čije se zvuke srpski narod na Golgotu penje?

Ne vidiš ni ovu strašnu kasapnicu, na koju je Tvoj narod odveden, na kojoj je zaklan, na koju ga odvedoše oni isti zlikovci, koji i Tebe ubiše, iskoše, izmrcvariše, pa kroz prozor baciše i sahraniše kao robijaša?!...

Ne vidiš ni ono tužno previjanje Tvoga naroda, koji danas za hljeb umire?

I vidiš... Kralju Srbine!...

Ali, vidiš onu strašnu politiku, koja se sa iskeženim zubima, Tvome narodu približava... Vidiš da je i telo i duša naroda srpskog onako isto razdrobljena kao i Tvoja?... Ti si na nebeskoj visini... ali, narod na zemlji u strahu čeka dolazak te strašne prilike...

Tvoja su usta onemila... oči obnevidele; ali je duša Tvoja sa narodom, koga si istinski ljubio!...

Ti si video sa nebeske visine, kako se oni isti zlikovci, koji i Tebe ubiše, prikradaju danas da oduzmu život i onome, radi koga su Te i ubili; ti vidiš kako je sreća zemaljska prolazna?... Ti osećaš da se krv krvlju sveti. Kako je neumitna Pravda Božija!... Ali Kralju naš!... Ti osećaš da se sve to radi preko leđa naroda Tvoga? Ti osećaš, koliko mnogo on ispašta danas za te razbojničke podvige dece svoje?

Ti si ih gledao kako uništiše i ona dva nevina života u Sarajevu... Ti vide da su to profesionalne ubice i zločinci, koje zemaljska i narodna Pravda mimoidje: O, oni ipak ne ispaštaju, nego Tvoj narod!

Da... ispašta, Kralju Mučeniče, i ako srpski narod nije kriv; O, On je uveren da toga nebi bilo, da si mu ti živ!... On je tek sada svestan, šta si ti za nega radio i uradio.

On je tek danas ponosan i gord sa Obrenovićima... On ume da ceni tekovine, koje su mu iza Obrenovića ostale, a koje je tvoj mračni naslednik tako raspikućski proćerdao!... On ume da poštuje; ali dockan...

Da, Kralju naš... On sada ume sve to da ceni... On ima pred svojim očima svu bedu, u koju ga je Tvoj krvavi naslednik bacio! Pa baš zbog toga on Te danas još više žali, sa još većim pijetetom Tvoga se imena seća!...

Evo već tri godine dana prodjoše, kako nam mili kralju u tudjini spavaš, jer Tvoje Srbije nema!... Nema, ona je sahranjena, sahranio ju je onaj isti, koji je i Tebe sahranio!...

I srce naroda srpskog izdrobljeno je kao i Tvoje i negova je duša slomljena... i on je sahranjen kao robijaš isto kao i Ti. Tebe su kroz prozor izbacili a njega napustili... ostavili kao i tebe što su... Opraše ruke krvlju naroda srpskog!...

Da Srbiju konačno slome trebali su da odu u indat Rusiji, politiku Tvoju ismevali su... Brat im je trebao da pomogne da uzmu dušu narodu srpskom, i on ju je uzeo!... Pa i on opra ruke... Srbiju i on napusti!!... Za politikom Tvoga krvavog naslednika ostadoše krvavi tragovi!!

Danas će se duša Tvoja sastati sa dušom neumrlog Mihaila koga ti isti zlikovci u Topčideru ubiše!... Tužan će taj sastanak biti, svečan je taj dan!

Ali oprostite seni neblagodarnog naroda, srpski narod danas šalje tople molitve pokajanja Svevišnjem Tvorcu, za spas duše Vaše!

Neka se ta današnji dan zavetuje srpski narod na Tvome grobu, da će, radi pokajanja, Tvoju Prestonicu, ukrasiti veličanstvenim spomenikom, kao i sam to si bio, kao što je onaj knezu mučeniku, da on pokoljenju priča, to si i šta si bio.

Kraju mučeniče!...

Skidmo kapu pred Tvojim grobom, przirući iz dubine duše to demonsko pokolenje, koje Ti tako svirepo ouze život.

Bog neka Vam daruje rajsko naselje...

Večna Vam pamjat!...

Prokleta neka su ubice Vaše i ubice naroda srpskog!

Major **Lazarević.**

29. Maj.

Sudbonosan datum po Srbiju, još sudbonosniji po, sada već po muškoj lozi izumlu dinastiju Obrenovića!

Na ovaj dan, pre ravno 50 godina, bijen je i iskasapljen u Košutnjaku Mihailo M. Obrenović, drugi sin Miloša, oslobodioca Srbije, kao treći knez srpski iz te dinastije. Nakon toga 35 godina, na isti dan ubijen je i izmrcvaren u svome konaku, tako reći na spavanju Aleksandar Obrenović, prvenac i jedinac Milana izvojevača nezavisnosti i proširenja Srbije i obnovioca srpske kraljevine, kao peti srpski vladaoc iz dinastije Obrenovića, a kao drugi srpski kralj posle Kosova.

Da, strahovita i jezovita datuma čak i za one, koji za njega znaju samo iz knjiga ili po pričanju, a toli za nas koji smo ga preživljavali!

Mnogi su se tome datumu zaradovali, naročito onom iz 1903. godine.

Onaj prvi, od 1868. godine je iskreno oplakan ne samo od srpskog naroda i pravih i istinskih rodoljuba, nego je sa gnušanjem žigosan kao najodvratniji zločin, od celog kulturnog sveta.

Na protiv, onaj drugi od 1903. godine, sa malim izuzetkom, slavljen je i veličan širom Srbije.

I dok su za onaj prvi, njegovi duhovni tvorci čak i u Ustavu Kneževine Srbije od 1869. god. za večna vremena prokleti, a njegovi izvršioci kao obični zlikovci na Karaburmi puškarani, dotle je ovaj drugi proglašen za herojsko delo; njegov duhovni izvršilac doveden i posadjen na nevinom krvlju poprskani presto, a njegovi fizički izvršioci proglašeni za heroje i obasuti blagovoljenjima i ordenima.

Nepobitno je utvrdjeno, da je oba zločina pripremala jedna i ista porodica, da je oba favorizirala i na njih tu porodicu podsticala jedna i ista država, i to ne radi nekog dobra za narod, nego radi ostvarenja svojih vajkadašnjih sebičnih političkih ciljeva u Srbiji.

Samo je ogromna razlika u karakterima njihovih fizičkih izvršioca, jer dok je onaj prvi izvršilo nekoliko nezadovoljnika, mračnih tipova, koje nije ništa sveto, doli osećaj čovečanstva i morala, da su ga imali, mogao od toga odvratiti; dotle su onaj drugi izvršili oni, koji su svojom dužnošću bili pozvani, a svojom zakletvom vezani da ga sprečavaju.

Karakteristično je, kako te zločine hoće da pravdaju oni, koji su iz njih hteli da crpe, a do nekle su i crpeli koristi za sebe, i ako im je otadžbina od tih potresa stenjala i trpela, dok se najzad, evo, nije pod pritiskom grehova svoje rodjene dece i survala u ponor.

Oni su košutnjački zločin pravdali kao odmazdu, kao krvnu osvetu za radovanjsko ubistvo, a za ono konačko mrcvarenje pronašli su frazu: „Za spas otadžbine".

Mi se nećemo upuštati u duboka dokazivanja koliko su to pravdanje i ona fraza mizerni. To je u mnogo prilika i na razne načine do očiglednosti utvrdjeno. Nama će biti dovoljno i vrlo lako da u najkraćim potezima, sa istoriskim faktima dignemo koprenu, sa kojom je ta mizerija bila za ovih poslednjih 15 godina zastrta.

Žrtva radovanjska Kara-Djordje, sam je tražio svoju pogibiju. On je onoga časa, kada se je otisnuo 1813. god. otisnuo sa svojim čamcem i prešao sa desne na levu obalu Save, izgubio svako pravo na svoju prošlost. Niko mu ne spori da je on punih 9 godina delio sudbinu svoga naroda, predvodeći ga u borbi za oslobodjenje, ali, kada je nastupio najsudbonosniji trenutak za ceo taj narod, on je bio dužan da s njim ili istraje ili padne. U mesto toga on ga napušta i ostavlja njegovoj sudbini i gnjevu razjarenog protivnika, ne iz kakovih „viših državnih razloga", nego jedino zato, da bi spasao svoju rodjenu kožu. On toga radi ne preza da postane čak i... Oceubica!

A kada se posle te katastrofe nalazi čovek, da prvo sa mačem u ruci i sa požrtvovanjem svoga života spase taj napušteni narod od istrebljenja, a za tim svojom mudrošću da iskoristi te svoje pobede mirnim putem, — onda se „Vožd", podboden od one politike, koja je od uvek težila i radila da od Srbije napravi svoju guberniju, — kreće iz Hotina u Rusiji za... Srbiju, da je spasava!

Pa od koga to da je spasava kad je se Srbija umirila, spasavši se konačne propasti i otpočela svoj razvitak i napredak mirnim putem; i kad joj ni sa koje strane nije pretila nikakva opasnost.? —

Pa kad to nije, onda zašto?

Prosto za to, da se posadi u čelo postavljene sofre, koju je on svojevoljno pre 4. godine praznu izvrnuo, a koju je sada nadčovečanskim, fizičkim i umnim naporima drugi iznova postavio i napunio. On se vraća, ne da spasava, nego da otima onu istu [illegible], koju je onako kukavički [illegible], i to ne da je otima od [illegible]jatelja, nego od njenog izbavioca i vladaoca Miloša. Vraća se na tu otimačinu i ako je dobro znao i on i onaj koji ga je poslao, da bi ona izazvala novo prolivanje krvi, ali sada samo i jedino bratske krvi.

I onda jeli kakvo čudo, jeli kakav neopravdani zločin, kad je se našao neko, da jednim zamahom sikire preseče u koren to zlo; to neminovno uzaludno prolivanje i onako već i suviše prolivene bratske krvi. Da li je taj „neko" bio samo Vujica, ili je to Vujici namignuo glavom Miloš, istorija je jasno kazala. Ali uzmimo da je to delo izvršeno baš i po saizvolenju Miloševom, zapitajmo sami sebe, šta bi drugi radio da je bio na Miloševom mestu? i zašta je se Karadjordje mogao, prema svojim namerama smatrati za drugo nego za običnog buntovnika, i to ne za buntovnika radi nekog narodnog ideala, nego za buntovnika „pro domo sua", jer da nije u svome preduzeću sprečen, on bi to učinio sa Milošem, već priznatim vladaocem, i onda: „o glavi i oca po glavi".

Medjutim, da je sedeo tamo gde je svojevoljno otišao, nikome ne bi ni na um palo da traži, ne njegovu glavu, nego ni dlaku sa njegove glave, a ovako: „Ko za tudjim runom podje, sam ostrižen kući dodje".

Karadjordje je, dakle, našao ono, što je sam tražio.

I onda, može li tu biti reči o kakvoj krvnoj osveti?

Ne, i po sto puta ne!

Ali najzad, ako je se po što po to tražila krv za krv, što nije tražena od njenog, sa njihove strane označenog krvnika Miloša, kad je se za to imalo na raspoloženju pune 43 godine, od kojih je taj isti Miloš proveo skoro polovinu kao raskinez, nego je se to tražilo od onoga, koji u vremenu radovanjskog ubistva nije još bio ni u utrobi materinoj?

Nije se tražila prosto za to, što je tada onim krvopijama bila puna sofra, i tek kad su je svojim bahanalijama ponova prevrnuli, uzbunila ih je Voždova „nevino" prolivena krv.

Nu potomci izvršioca 29. maja 1868. brane se u opšte od učašća u tom zločinu.

Da grdne drskosti!

A zašto bi onda bio izvršen taj zločin?

Da nije slučajno knez Mihajlo ubijen zato, što je posle sedamnaesto-godišnje orgijaške vladavine jednoga Karadjordjevića, koja je Srbiju srozala ispod nivoa jednog pašaluka, — uveo Srbiju u red zemalja, o kojoj su tada prosvećene i kulturne države počele voditi računa kao o državi?

Ili da nije možda za to, što je nakon nepunih sedam godina svoje vladavine dao svojoj zemlji na tanjiru, bez i jedne prolivene kapi krvi, do tada od drugog posednute srpske gradove?

Ili mu je najzad bila to nagrada za ostale ogromne napredke u njegovoj državi?

Zaista ne, jer srpski narod, gledao je u Mihajlu Obrenoviću III. svoga mudrog i pravičnog vladaoca, što je najbolje utvrdio svojom jednodušnom osudom njegovog ubistva.

Neka se uzme kako ko hoće, ali je jedno sveto, a to je: da je košutnjački zločin jedna krvava ljaga za porodicu Karadjordjevića i njegovog duhovnog tvorca, zvaničnu Rusiju.

* * *

Zločin od 29. maja 1903 godine, ne izostaje ni u koliko po svojoj svireposti iza onoga od 1868 godine, a po svojim posledicama fatalniji je po Srbiju od onoga iz 1868. — Jer dok je onaj prvi lišio života jednog mudrog, pravednog i rodoljubivog vladaoca, punog snage i volje za rad na dobru svoje države, dotle je ovaj drugi lišio života ne samo jednog neosporno darovitog vladaoca, nego je iz osnova zaljuljao temelje srpske države, posle čega je se usled silnih potresa najzad i cela država srušila.

Onaj prvi promašio je svoj cilj; ovaj drugi ga je postigao: Srbija je bila najzad primorana da bira vladaoca, i restaurirala je na svoj presto, za nju fatalnu porodicu Karadjordjevića.

Napred je utvrdjeno, da za onaj prvi nije bilo ni trunke razloga za opravdanje njegovo, — ako se i kad mogu ovakvi zločini u opšte pravdati sa nekim „višim" državnim razlozima. Za ovaj drugi bila je, kao što napred rekosmo, izbačena fraza: „za spas Otadžbine".

Pa u čemu je ležala ta opasnost po Otadžbinu?

Da nije nekim izdajničkim smerom?

Da nije nekom namerom da se zemlja uvuče u neki neravni rat, pri čemu bi bila izložena sigurnoj propasti?

U koliko je poznato, a sada već i utvrdjeno, ničega od toga, ili tome sličnoga nije bilo.

Cela nevolja sastojala se u neprirodnoj ženidbi kralja Aleksandra!

Mi taj čin nesretnoga Kralja nećemo pravdati. Na protiv, mi smo ga od prvog časa javno osudjivali i protivu njega se otvoreno i legalno borili, i to baš onda kada mu je većina „heroja" od 29. maja 1903., pljeskala i himne pevala, a na nas se, kao na izdajnike i tudje izmećare bacala kamenjem.

Mi smo odmah i bez zazora tvrdili da je ta ženidba duhovno ubistvo Kralja Aleksandra, posle koga neće trebati da se dugo čeka i na fizičko, a za njegove ubice označili smo rusku politiku i one ljude koji behu pregli da taj nesrećan brak i ostvare.

Mi smo odmah i bez zazora javno tvrdili da je taj brak delo ruske politike, kako bi njime odvojila sina od oca, — koji je bio kamen spoticanja njenom vršljanju po Srbiji, — kad joj već na Ivanj Dan 1899. nije ispalo za rukom da to na drugi način učini, — kako bi docnije, kad joj bude ustrebalo, što lakše sa usamljenim sinom svršila i time ostvarila svoju vazdašnju težnju: da Srbija bude prinudjena da bira vladaoca. A već za to da bude izabran onaj, koji će vladati onako kako godi njenim, a ne srpskim interesima, postarala je se ona iz ranije, uzevši pod svoje okrilje njegove sinove.

Jest, jest, mi smo to bili, a ne one ubice od 29. Maja 1903. godine.

Ali bilo je još i merodavnijih, koji su to isto ne samo tvrdili, nego za to i dokaze imali.

Čujte samo šta je jadni Kralj Milan na 5 meseci pred svoju smrt kazao u Beču jednom čoveku, koga je smatrao za prijatelja:

„Da, da, T. U početku sam samo sumnjao, a sada sam potpuno uveren i imam za to nesumnjivih dokaza, da je ova nesretna kraljeva ženidba delo ruske politike i ruskih planova, upravljenih protiv mene lično, a po potrebi i protiv cele dinastije....*)

Pa dalje: „Jest, T., i ti si Srbin, upamti ovo. Za sada moraš ćutati, ali upamti ove moje reči: mojoj dinastiji, narodnoj dinastiji Obrenovića grob su iskopali braća Rusi".

„Ovo sad grob je moralni, grob duhovni, koji prethodi običnom fizičkom grobu. Ali i taj drugi, obični, zemaljski grob — i on će doći uskoro!.. Pa i taj grob iskopaće bratska ruska ruka, naravno preko bratske srpske ruke".

„Upamti ove moje reči: Kad bilo da se ugasi dinastija Obrenovića, ugasiće je ruski severni vetar!"

A Kraljica Natalija, ta Ruskinja i dušom i srcem, koja je govorila da je Rusija njena prva otadžbina i da će je uvek voleti, vele da je kazala:

....„Ali, onako bezdušna i bezbožna politika, kakva je bila ruska prilikom ženidbe moga pokojnog sina, mora naći svoju platu i svoju kaznu, ma gde i ma kad".

„Ne bi bilo Boga i njegove večne pravde, kada bi i onako lukavstvo moglo ostati nekažnjeno".

U ostalom i sami dogadjaji su potvrdili da su i nesrećni roditelji Kralja Aleksandra i da smo, po nesreći, i mi imali pravo. I jedan i drugi plan i davnašnji san bili su najzad ostvareni.

Za Petra Karadjordjevića nije čudo što je bio voljan da ma po kakvu cenu sedne i na krvlju poprskani presto. Dosadilo mu je 45-to godišnje potucanje po svetu, sad već i bez novaca.

Najzad to je bio san i njegov i njegovih predaka. Od zločina nije zazirao ni njegov otac pa ni on. Na to su i njegov otac i on prosuli svu svoju pečalovinu, koju su 1858. godine poneli iz Srbije.

Ali, što je se našlo državnika, što je se našlo oficira, da poprskaju svoje frakove i mundire krvlju onoga, koji im je te odeće nakitio ordenima i koji ih je obasipao milostima, pa čak novcem, — to je poruga za srpski narod, poruga što je i take izrode mogao roditi.

Koliko je nemorala bilo u tih ljudi dokaz je, što se nisu stideli, da uz one ordene koje su im Obrenovići darovali, okače i one, koje im je njihov saučesnik darovao za mučko ubistvo poslednjeg Obrenovića!...

Ako je, ma po čijem shvatanju trebalo „za spas otadžbine" odstraniti poslednjeg Obrenovića od državnog krmila, zar je za to bilo potrebno ono kasapljenje?

Kad su baš to hteli, što se bar ne ugledaše na onog nepismenog Vučića, ili bar na one Sveto-Andrejce, medju kojima takodje beše većina nepismenih, nego se oni, pismeni i akademski obrazovani, latiše revolvera i sabalja, pa po osvitku kulturnog XX. veka napraviše u konaku čitavu kasapnicu nad onim kome su položili zakletvu vernosti i odanosti, a da bi to svoje maroderstvo krunisali potpuno, oni vrše najordinarniji grabež nad imovinom svoje žrtve.

Pa je li onda čudo što je Srbija ovo dočekala?

Zar je se moglo nešto bolje očekivati za zemlju, koja je mogla i takve marodere roditi, pa za tim još i trpeti da nekažnjeno po njoj piruju svoj razbojnički pir?

Zaista ne, jer inače, u istini ne bi bilo Boga i njegove večne pravde.

I Božja je kazna došla. Došla strašnija nego što je se mogla očekivati.

29. maj 1868. i 1903. godine krvavo ispaštaju i ruski i srpski narod. Ispaštaju ga za to, što nisu mogli da se, ma u poslednjem času prenu i stanu na put zlikovcima da kasape i mrcvare čak i krunisane glave, ne radi narodnog dobra, nego radi ostvarenja svojih sebičnjačkih ciljeva.

Ali Bog, Bog milosti, ume i hoće i da prašta iskrenim pokajnicima, i za to: Pokajmo se!

Narode srpski!

Na današnji, po svakog iskrenog rodoljuba Srbina tužan dan, zavetujmo se: da ćemo se na svagda odreći izroda i poći putem ljubavi, mira i sloge sa svima i sa svakim, ko nam iskreno pruži ili prihvati ruku.

Odgurnimo od sebe one, koji su svojom sebičnjačkom i tudjinskom politikom zacrnili svaki srpski dom, pa nas još i dalje na to podbadaju, a oni iz prikrajka i zavetrine seire i uživaju, dok mi naričemo i kukamo.

Odgurnimo ih od sebe, jer nas oni pocepaše na zaverenike i na kontraće; na crnorukce i na jugovce. — Oni zavadiše oca sa sinom, brata sa bratom. Oni ovu lepu Obrenovićevu Srbiju u crno zaviše.

Zavetujmo se danas na grobovima mučenika Mihajla i Aleksandra, i zakunimo se svetlim uspomenama na Velikog Miloša i mudrog Milana, — da će mo svi složke kao jedan čovek — učiniti sve od naše strane, da se ovom besciljnom i po srpski narod zatirućem krvoproliću učini što pre kraj, pa da povratkom naših miliih i dragih sa bojišta, gde još i danas izlažu svoje glave za odbranu tudjinskih interesa, — zajednički vidamo i isceljimo naše rane.

Taj sveti zavet neka bude u mesto voštanice na grobovima mučenika Obrenovića.

Taj iskreni zavet biće naše pokajanje i... Bog će nam oprostiti.

Gjorgje Petrović.

*) Istaknuto naše.

50-to godišnjica topčiderske katastrofe.

29. maj (10. juni) 1868. — 29. maj (11. juni) 1918.

Da, danas, pre 50 godina, u 6 sati posle podne, Srbija je bila pogodjena u srce. Mihajlo M. Obrenović III., koji je sa dobrote svoga srca, sa svoje blagosti, sa svog visokog obrazovanja i svog rodoljubija mogao dići svaki evropski presto, pao je u topčiderskom Košutnjaku od krvničke ruke. Zaplakala se tada Srbija nad gnusnim delom, koje je izvršio nesretni Srbin nad svojim vladaocem, koji je za kratko vreme podigao bio Srbiju na najviši stepen snage, poštovanja i obrazovanosti. Knez Mihajlo je imao veliko srce, koje je s ljubavlju kucalo za Srbiju i Slovenstvo. On je bio jedan od najobrazovanijih, najugladjenijih i najpronicljivih srpskih sinova. Protivnik je bio svakoj surovosti i preteranosti. Mrzio je laž, pretvaranje i spletke. Spoljno hladan, vatren je bio u unutrašnjosti svojoj, malo je govorio, ali je mnogo mislio. Iz njegovih izraza i pokreta provirivala je odlučnost duha. Namera mu je bila, da usreći svoj narod u svemu jakom i dobro uredjenom državom i za tu celj je spremao najshodnija sredstva. Svoju pažnju, pored unutrašnjih poslova, obraćao je da Srbija steče dobro ime kod stranih dvorova i u evropskom javnom mnjenju. On je upravo i upravljao spoljnom politikom svoje zemlje. Ustavnost mu je bila svetinja, da je nije nikad ni najmanjim samovlasnim činom porušio. Narod ga je njegov ljubio sa oduševljenjem, jer ga je umeo ceniti. — Pa ipak se nadje nekolicina najmrskijih izroda, najamnika, koji okaljaše narodu čast i prekidoše živac njegove sreće.

Ova ljubav, koju je narod knezu Mihajlu ukazivao za života njegova, sačuvana je i danas u srpskom narodu u svoj silini blaženoj seni velikoga kneza, nezaboravljenoga.

* * *

Jezoviti dogadjaj u Košutnjaku, izvršen na današnji dan pre 50 godina, tekao je, sa svima svojim posledicama, u kratkim potezima ovako:

29. maja oko 6 sati posle podne odredjene četiri ubice, Lazar Marić, Kosta Radovanović, Gjorgje Radovanović i Stanoje Rogić, behu se već iskupile u Košutnjaku na mestu, gde se knez Mihajlo obično šetao; svi su bili naoružani s po jednim revolverom i handžarom, što je nabavio Pavle Radovanović, samo je Kosta Radovanović mesto handžara imao svoj veliki vojnički nož.

Od pomenutih ubica trojica su iščekivali kneza oko mesta gde je ubistvo izvršeno, t. j. Lazar Marić, Kosta Radovanović i Stanoje Rogić, a Gjorgje Radovanović je bio izaslan malo napred da pazi na dolazak kneza i da im o tome donese glas, pa posle da stane u čestu podalje od njih od kud knez dolazi, te da oružjem ne dadne glasniku vratiti se dok knez ne bude ubijen.

Pred veče u 6 sati knez ode iz konaka u Topčider. Savremenici tog dogadjaja pričali su ovo: Kad je knez seo u kola, konji, dva beljca, nisu nikako hteli da krenu; počeli su da skaču, da se rebre, ali napred nisu nikako hteli. Strina kneževa, gdja Tomanija Obrenovićka, savetovala je, kao stara žena, svome sinovcu, da toga dana ne ide u Košutnjak, njoj se po nemiru konja neko zlo pretskazivalo, ali knez ne posluša svoju strinu, nego se odveze u Topčider i ode pravo u Košutnjak, gde su naskoro za njim došle njegova strina Tomanija, bratučeda gdja Anka Konstantinovićka, kći gdje Tomanije, i njena kći gdjica Katarina. Sa ovom rodbinom knez se pravo uputi običnom mestu, gde ga zlikovci očekivahu, ne imajući u pratnji svojoj nikoga više do jednog adjutanta, kapetana Svetozara Garašanina, i jednog poslužitelja Mitu Timarevića. Knez Mihajlo je išao napred s gospodjicom Katarinom, malo za njima je išla gdja Anka, za ovom na 20 koračaji Tomanija, koju je zbog starosti vodio pod ruku Garašanin. Poslužitelj Mita bio je iza njih na 10 koračaji.

Na glas Gjorgja Radovanovića da knez dolazi k njima, ona su trojica, Marić, Rogić i Kosta Radovanović išli polako stazom u susret knezu, a Gjorgje je stajao napred u česti. Čim su ugledali kneza na blizu, stadoše odmah pokraj staze Rogić i Marić s jedne a Kosta Radovanović s druge strane.

malo napred; knez videvši ove ljude, malo je bio zastao, ali ubrzo podje dalje. Ubice, dočekavši kneza u svoju sredinu, pozdrave ga, no tek što ih je on otpozdravio, odmah na prvom koraku opali na njega revolver prvi Kosta Radovanović, a za njim Marić i Rogić, neki od njih jedan put a neki dva put. Od tih metaka je knez pao mrtav na mesto posrćući na kolena. Ali ubici Kosti Radovanoviću to ne beše dosta, već i onim velikim nožem svojim udari kneza oštrinice po glavi ostrag baš pri padanju. Od ovog udarca se knez prevrnuo na ledja i više se nije maknuo. Ni to ubici nije bilo dosta, nego istim nožem nagrdi kneza i po licu, udarivši ga sečimice i tuda na nekoliko mesta. Čim se pripucalo na kneza, Rogić se okrenuo na adjutanta Garašanina, koji je bio potegao sablju da brani kneza, pa i na njega opali revolver dva put i rani ga u ruku, od čega se ranjeni onesvesti, ali se brzo osvešćen digao, no ubice su dotle već bili umakli. Kad je zlikovac Kosta počeo seći mrtvoga kneza, poletila je gdja Anka na njega i na Marića, u taj mah Marić ispali na nju revolver i na mestu je ubije.

Kad se ovo užasno delo svršilo, ubice odmah pobegnu u čestu, a Gjorgje Radovanović dalje vijaše s revolverom gdjicu Katarinu i služitelja Mitu, koji su pobegli bili u čestu, čim se na kneza pripucalo, pa pucajući za njom, rani je opasno. Tako je samo gdja Tomanija odmah pri prvom napadu sretno umakla od zlikovaca i prva je oglasila, da su knez i njena kći ubijeni.

Po ugovorenom ranijem planu Pavle Radovanović je imao sa izvesna mesta na visu više kaznenog zavoda u Topčideru da pazi kad knez ode u Košutnjak, pa da odatle durbinom gleda na znak, koji bi jedan od ubica, i to njegov brat Gjorgje, dao iz Košutnjaka da je knez ubijen, pa da odmah zatim dojuri u Beograd, te da preuzme da se i ostalo učini za prevrat. On je doista na vreme otišao bio na svojim kolima u Topčider, pa dok knez ne beše došao, zadržavao se s bratom Ljubomirom u samom zavodu, a čim je s prozora ugledao da knez ode u Košutnjak, odmah su obojica, on i Ljubomir, izašli na označeno mesto i durbinom izgledali na znak o izvršenom ubistvu. Medjutim se po Topčideru pre bio razneo glas o ubistvu kneza, te je Pavle na svojim kolima dojurio u Beograd, gde su ga ostale pristalice očekivale, spremni za dalji rad. Preduzetim merama od strane vlasti, kojoj je već bilo javljeno da je knez ubijen, spreči se dalja njihova zločina radnja, te odmah svi, kao na leglu, budu poliivatani. Na taj način zlikovci nisu mogli izvršiti ni ono drugo preduzeće za prevrat i promenu dinastije.

Pri lekarskom pregledu mrtvoga kneževa tela nadjeno je na licu i telu više rana, na glavi i po čelu je bio isečen na tri mesta tako, da mu se i mozak vidio; isečen je bio i po licu preko nosa, usta i vilica, isečene su mu bile i obe ruke, od donjih zglavaka na više do lakata, a kuršumima je ranjen na četiri mesta, na jednom mestu više desnog ramena, na drugom malo niže prvog k plećki, na trećem s leve strane na grudima i na četvrtom posred rtenjače više krstiju na ledjima. Sve ove povrede, po uverenju lekarskom, bile su smrtonosne. — Mrtvo telo kneza Mihajla pregledali su noću u 12½ sati dr. Mašin i dr. Holez.

Gdju Anku udario je kuršum odmah iza levog oka, rana je bila smrtonosna, jer je kost bila tako razdrobljena, da se mozak mogao videti.

Gdjica Katarina je ranjena iz blizu tako, da je i sama njena haljina gorela, rane su joj bile opasne, ali ih je prebolela. Kuršum je sutra dan izvadjen.

Svetozar Garašanin je bio lako ranjen, jer važniji delovi tela nisu bili povredjeni. Ranjen je u desnu ruku.

Da bi se bolje objasnilo od kakvog je značaja ova paklena radnja bila po onima, koji je izvršiše na toliki gubitak zemlje i naroda, potrebno je da se navede i njihovi karakteri.

Lazar Marić, rodom iz Smederevа, bio je predsednik okr. suda, ali je zbog ubijstva svoje žene osudjen bio 1867. na 20 godine zatočenja.

Pavle Radovanović, rodom iz Šapca, bio je advokat u Beogradu.

Kosta Radovanović, rodom iz Šapca, sapundžija, po uverenju policijske vlasti rdjavog vladanja.

Gjorgje Radovanović, rodom iz Šapca, propali trgovac, bez zanimanja, rdjavog vladanja.

Stanoje Rogić, propali trgovac iz Požarevca, živio bez zanimanja, rdjavog vladanja.

Ljubomir Radovanović, rodom iz Šapca, bio je advokat u Valjevu, zbog lažnih isprava osudjen na 7 godina zatvora.

Njihovi glavni pomagači su bili ovi:

Arsen Atanacković, propali trgovac, živio dugo bez zanimanja, rdjavog vladanja.

Ljubomir Tadić, iz Valjeva, bio je kratko vreme okr. blagajnik a posle živio bez zanimanja.

Bogosav Petrović, iz Vel. Crnuća okr. požarevačkog, rdjavog vladanja.

Blagoje Petković, kovač iz Beograda, rdjavog vladanja.

Vidoje Ivković, iz Sumrakovca, okr. crnorečkog, bio je sreski načelnik, neko vreme pomoćnik načelstva požarevačkog, sudom je otpušten iz službe kao nedostojan, živio posle bez zanimanja.

Sima Nenadović, iz Beograda, živio bez zanimanja.

Samo ovakvi karakteri mogli su da učine nečuveno zločinstvo na knezu i zemlji svojoj.

Pavle Radovanović je upravo začeo misao da se knez ubije, a njegov je brat Ljubomir tu misao prihvatio i održao je i ako su mnoge njihove pristalice bile protivne ubištvu, nego su hteli da se knezu iznudi ostavka ili da se zbaci s prestola. Ova su dvojica za samo delo prvo zadobili Marića, koji je odmah pristao, jer je hteo da se osveti knezu što je „nevino" izgubio sve svoje imanje i čast. Njih su se trojica odmah dogovorili o svemu, naročito o tome, gde da se izvrši ubistvo i ko da ga izvrši a smer im je bio, po iskazu Marića, da izvrše prevrat u zemlji i da dovedu dinastiju Karagjorgjevića. Ubistvo je mnogo ranije spremano. Trebalo je da se izvrši još odmah s proleća te godine. Smišljeno je bilo, da njih nekoliko, najmanje 10, dodju noću kod kuće gdje Tomanije, gde je knez dolazio skoro svako drugo veče i poduže se zadržavao, naročito u oči nedelje, pa da opkole kuću i pošto bi presekli vezu kneževa dvora s tom kućom (koja je u blizini dvora), da udju unutra i da tu izvrše ubistvo. Ali je Marić tome planu bio protivan, jer je po njegovu mišljenju bio skopčan s velikom opasnošću. On je odmah rekao Pavlu i Ljubomiru Radovanoviću: „Zašto bi se išlo u tu kuću izlagalo tolikoj opasnosti; ja ću ga ubiti ovde u Topčideru ma gde." Na ovaj su predlog ostale ubice pristale i ostavile Mariću, da on sve svrši kako zna, samo što pre.

Marić i Ljubomir su bili kao osudjenici u topčiderskom kaznenom zavodu skoro sa svim slobodni, išli su kud su hteli. Kao „slobodnjaci" Marić i Ljubomir Radovanović češće su s Pavlom u mesecu aprilu odlazili u Košutnjak i tražili zgodno mesto, gde bi mogli kneza ubiti, kad dođje po običaju u Košutnjak. Posle Gjurgjeva dana izabrali su mesto na putu kojim se knez obično šeta, a da ga ne bi zaboravili, zakrstili su četiri lipe, koje su bile u blizini puta. Posle ovoga je odmah utvrdjeno, ko će ubiti kneza, utvrdjen je bio i ceo dalji rad, samo se dan ubistva nije mogao utvrditi, on je ostavljen zgodnom slučaju, koji je pao na 29. maj.

O samom ubijstvu Marić je kod isledne vlasti izjavio izmedju ostalog ovo: „Ugledavši kneza stanemo nas dvojica sa zapetim revolverima na levu a onaj treći na desnu stranu puta. Knez, kome smo skinuli kape kao da ga pozdravimo, obrne se nama dvojici da nas otpozdravi, time dade priliku onom trećem, da zgodno ispali revolver i da rani kneza. — Knez huknu i htede da korači, ali iznemogne, ja na to a i onaj drugi ispalimo revolvere i knez pade, viknuvši: „Ne dajte ljudi!" U tome onaj drug moj, koji je prvi ispalio metak, navali na kneza te ga stane seći handžarom. Ja i onaj drugi okrenusmo se na pratnju. Od ove adjutant već beše pao, ali ja ipak opalim na njega revolver. U ženske nismo hteli dirati. Mladja od one dve ženske, s kojom je knez išao, beše odmah pobegla, a ona starija oblećaše oko kneza vičući promuklo: „Nemojte!", pa ugledavši mene, jurne pravo k meni i ogrebe me na levoj ruci kod palca. To me naljuti, te je levom rukom odgurnem a desnom ispalim na nju revolver i ona padajući viknu još jednom: „Nemojte!" — Posle toga rekli smo drugu koji je sekao kneza: „Dosta", odosmo obojica u čestu, a ona druga dvojica ostaše iza nas još pucajući. Izašavši iz česte, odmarao sam se pušeći pod jednom lipom, zatim se vratismo drumom u kazneni zavod; tu je već bila straža koja me uhvati i odvede".

Posle izvršenog ubistva dalji smer ubica je bio ovaj:

Kod kasarne, preko puta ministarstva finansije, trebali su svi odredjeni za prevrat da sačekaju dolazak Pavla Radovanovića pa da na njegov znak odmah izvrše ubistvo ministra Nikole Hristića i M. Blaznavca. Sam Pavle je trebao otići u palilulsku kasarnu, tu dati znak oficiru Mrcajloviću, koji je bio odredjen da sa svojom četom zauzme svu policiju i žandarme. Zatim se imala obrazovati privremena vlada, koja bi upravljala zemljom. Nju je Pavle već bio sastavio, samo ju je trebalo objaviti. Mladen Nenadović trebao je da uzme u svoje ruke vojsku u Beogradu, a oficir Mitrićević da uzme u svoje ruke vojsku i topove u Kragujevcu. Bili su odredjeni i načelnici za pojedine okruge, u opšte je bilo sve spremljeno za brzo izvršenje prevrata. — Mnogo ranije pre ubistva Pavle Radovanović je bio u dodiru s nekim ličnostima u Novome Sadu i Sr. Karlovcima. On je u ta mesta često odlazio i sastajao se s tim ličnostima, naročito sa Svetozarom Miletićem i Sandorom Radovanovićem-knezom; sastanak je obično bio u jednoj vodenici na Dunavu blizu Kamenice. Tada su u „Zastavi" i još nekim listovima izlazili oštri napadi protiv kneza Mihajla.

U četvrtak 30. maja osvanula je u Beogradu ova proklamacija srpskom narodu:

„Najgroznijim i najpodlijim ubistvom Srbija je danas lišena svog preljubeznog vladaoca. Ostavljajući pravednoj priznatelnosti sviju naših saotečestvenika da ocene preveliki gubitak, koji je Srbiju ovim nesretnim slučajem postigao, dolepotpisani ispunjavaju jednu dužnost primajući u svoje ruke na osnovu zemaljskih zakona vlast privremenog namesništva kneževskog dostojanstva i obznanjujući to svima vlastima i celom narodu srpskom.

Prva potreba Srbije u ovom sadanjem teškom trenutku ta je, da se javni poredak i opšta bezbednost održi, a narod će se po propisima zakona pozvati da izabere skupštinu, koja će doneti svoje zaključenje o popunjavanju vladalačkog prestola.

Mi imenom vlasti, koju u ovom trenutku upražnjavamo, i imenom najsvetlijih narodnih interesa, najozbiljnije zapovedamo svima vlastima i najživlje savetujemo i preporučujemo svome narodu, da produži održavati red i postojanje po postojećim zakonima i da se više nego ikada kloni od svega, što bi moglo oslabiti ili poremetiti poredak i javnu bezbednost. Dosta je nesreće i žalosti što je paklena zloba i pakost mogla izvršiti svoje najzločinstvenije namere nad licem našeg opšteljubljenog kneza, neka bdijem narod za vreme, dok skupština ne donese svoje zaključenje o novom vladaocu svojim mudrim i razboritim držanjem opravda ono dobro mnjenje koje Evropa o Srbiji ima.

Mi obznanjujemo narodu, da će se skupština po postojećem zakonu od danas za mesec dana sazvati.

U iso vreme obznanjujemo, da svi ministri, državni sovjet i sve vlasti i činovnici zemaljski produžavaju vršiti vlast, koja im je blaženopočivšim knezom poverena. Naša je sveta dužnost, da do sastanka skupštine sačuvamo ono stanje, koje je veliki rodoljub Mihajlo M. Obrenović III po sebi ostavio.

Neka Bog bdi nad našim otečestvom naročito u ovim trenutcima teških iskušenja.

29. maja 1868.
u Beogradu.

Članovi privremenog namesništva kneževskog dostojanstva,
Predsednik drž. saveta,
Jovan Marinović.
Ministar pravde,
R. Lešjanin
Predsednik kasacionog suda,
Gj. Petrović.

Privremeno namesništvo se obrazovalo odmah, čim se doznalo za katastrofu, na osnovu čl. 12. zakona o nasljedstvu kneževog dostojanstva. Namesnici su odmah stupili na vlast i još istog dana napisali i potpisali gornju proklamaciju narodu srpskom.

Radi iznalaska ubica i njihovih pomagača odmah se bila obrazovala isljedna komisija, u koju su ušli: predsednik suda grada Beograda Kosta Dragutinović, predsednik okružnog suda Jovan Stefanović, sekretar ministarstva pravde Gjorgje Pantelić i član suda grada Beograda Nikola Nedeljković.

Ova isledna komisija je posle završenog svog rada objavila, da je izvršenim isledjenjem utvrdjeno, da je delom prevrata u Srbiji upravljao knez Aleksandar Karagjorgjević a da je rodjak kneginje Perside, Sima Nenadović, odlazio u Peštu i tamo primao novac, potreban za izvršenje prevrata.

Sutra dan po ubijstvu, 30. maja, u 11 sati pre podne došli su u ministarstvo spoljnih poslova svi generalni konzuli i agenti garantnih sila da izjave vladi svoje osećaje povodom groznog ubistva. U ime celog diplomatskog tela konzul Vel. Britanije, Longvort, izjavio je vladi duboko sažaljenje i gnušanje prema divljačkom zločinu. U ime vlade blagodario je ministar Marinović na izjavljenom saučešću u žalosti koja je obuzela celu Srbiju.

31. maja u 2 sata posle podne saranjena je prva žrtva zverskog ubijstva, gdja Anka Konstatinovićka. Opelo je bilo u Vaznesenskoj crkvi, kome je osim vlade i zvaničnih ličnosti prisustvovalo celo diplomatsko telo i nebrojeni svet. Pokojnica je predata večnom pokoju u manastiru Rakovici.

Iz svih krajeva Srbije, a i sa strane, stizali su vladi telegrami, u kojima je izjavljivano najdublje saučešće u grdnom gubitku koji je Srbiju zadesio. Jednovremeno s tim telegrafskim izjavama stizali su iz unutrašnjosti zemlje glasovi o želji naroda, da velikog kneza Mihajla nasledi Milan M. Obrenović IV. Ti su se glasovi i u Beogradu čuli.

S obzirom na stanje, koje je topčiderskom katastrofom nastalo u Srbiji, namesništvo je na predlog vlade odmah rešilo, da se vojska stavi u izvanredno stanje i da se oglasi preki sud za sve slučajeve, koji traže zemaljsko spokojstvo i javni poredak.

Pošto su izvršene sve propisne ustavne i zakonske formalnosti, smrtni ostaci kneza Mihajla izloženi su bili u velikoj dvorani konaka 1. juna. Tog dana je silan svet vrveo u konak da poslednji put celiva telo velikog pokojnika. Telo je bilo u magnatskoj odori, više glave kalpak s čelenkom od brilijanata, a sniže nogu veliki venac s trobojnim trakama i zlatnim napisom: „Tvoja misao uginuli neće".

2. juna došla je u Beograd kneginja Julija sa svojom majerom gdjom groficom Hunjadi, u pratnji grofa Zičija i barona Jovana Nikolića. Kneginja je bila u dubokoj crnini a pod utiscima tuge i žalosti. Na ulazu u konak dočekali su je svi ministri i upravnik dvora i dopratili je u veliku dvoranu konaka, gde je na odru velikog muža svog provela u produžoj molitvi.

Na predlog ministra unutrašnjih dela namesništvo je rešilo 3. juna, da se velika narodna skupština sastane u Topčideru 20. juna radi izbora kneza.

U sredu 5. juna pre podne položeni su u grob u sabornoj crkvi smrtni ostaci nezaboravljenog kneza. Pogreb je bio u punom smislu reči veličanstven; osim namesnika, vlade, diplomata, zvaničnih lica i vojske, silan je narod iz Beograda i unutrašnjosti zemlje učestvovao pri pogrebu besprimernom žalošću. U crkvi se s velikim pokojnikom oprostio dirljivim govorom mitropolit Mihajlo. Namesništvo je naročitom proklamacijom objavilo narodu, da je knez Mihajlo saranjen, da njegovog rodoljubivog vladaoca pokriva crna zemlja.

Tadanji zakon o nasledstvu srpskog prestola bio je vrlo jasan. Po njemu je Milan M. Obrenović IV. bio zakoni naslednik, a to je bio već iskazano jednoglasno i u izjavama iz svih krajeva Srbije. Prema tome je velika narodna skupština imala samo da odobri izbor. — Knez Milan se tada nalazio u Parizu u jednom vaspitnom zavodu, kojim je upravljao profesor Hit, ugledna ličnost u krugovima pariske demokratije.

Veoma prijatan utisak izazvala je u Beogradu i celoj zemlji manifestacija u sednici ugarskog sabora od 4. juna, kojom je povodom smrti kneza Mihajla iskazana žalost Srbiji i narodu ne samo u ime sabora, nego i celog ugarskog naroda.

U utorak 11. juna u 5 sati u jutru prispeo je u Beograd knez Milan M. Obrenović IV. Njegov dolazak oglasila je grmljavina topova s bedema beogradske tvrdjave. Na savskoj parobrodskoj stanici dočekali su ga ministri, vojska i sila sveta. Knez Milan je sa savske stanice došao u sabornu crkvu gde je prisustvovao kratkoj molitvi Bogu, pa se zatim odvezao u konak.

U subotu 15. juna otpočelo je sudjenje ubicama kneza Mihajla u velikoj šupi u dvorištu uprave grada Beograda, koja je u tu svrhu bila naročito spremljena: nameštene su bile tribine za sudije i diplomate i veliki broj sedišta za uglednija lica. Dobavljeni su i stenografi. Sudjenju su uvek prisustrovali strani konzuli sa svojim dragomanima, mnogobrojna ugledna gradjanska i vojna lica, strani i domaći novinari. — Sudili su: predsednik Nikola Stojanović, sudija beogradskog suda, članovi: Gjorgje P. Bulić i Ivan Tomić, sudije beogradskog gradskog suda, sekretar Maksim Andrejević. Državni tužilac je bio Nikola G. Nedeljković, sudija beogradskog gradskog suda. — Pošto je državni tužilac pročitao svoju tužbu otpočelo je saslušavanje optuženih po delu ubijstva. Prvi je saslušan Lazar Marić, a za njim prvo svi oni koji su stvarno izvršili ubistvo.

Marić je odmah pri prvom saslušanju kod isljedne komisije sa svim hladnokrvno i opširno opisao izvršenje zločina a pred sudom je, priznavajući svoje ranije iskaze, izjavio izmedju ostalog još i ovo: „Nismo mi ozbiljno ni mislili da vratimo dinastiju Karagjorgjevića. Tu smo nameru mi podržavali samo za to, da bi od Aleksandra Karagjorgjevića mogli dobiti što više novaca, a ujedno da bi i pristalice Karagjorgjevića zadobili za sebe pa da tako što bolje osiguramo uspeh našem poslu. Glavno je bilo imati što više novaca, jer se bez toga one prave naše namere, da se dočepamo vlasti ne bi mogle postići. Ponavljam, da nam nije bila namera da tu dinastiju vratimo, jer ni Aleksander ni Petar nisu sposobni za vladu; mi smo hteli republiku". Ovo je skoro doslovno ponovio u svome odgovoru pred sudom i optuženi Tadić. — Ove smo iskaze naveli naročito s toga, da se vidi, kolika je pokvarenost ležala u duši ovih ljudi.

Sudjenje je trajalo do kraja oktobra. Presuda je glasila: na smrt kuršumom i izvršena je odmah na Kajaburni, samo su njih dvojica streljani ispod malog Kalemegdana.

U sredu 19. juna sakupili su se u Topčideru poslanici velike narodne skupštine. Za vreme trajanja skupštine nikome nije bilo dozvoljeno da odlazi u Topčider, za to je bila potrebna naročita dozvola.

U četvrtak 20. juna zagrmili su s bedema beogradske tvrdjave topovi, na svim crkvama su brujala zvona u znak, da je velika narodna skupština u Topčideru izabrala, odnosno potvrdila Milana M. Obrenovića za vladajućeg kneza. U 11 sati pre podne knez Milan se s velikom pratnjom odvezao u Topčider gdje je stupio pred narodne poslanike, pozdravljen oduševljeno. Oko podne su opet zagrmili topovi, objavljući da se izabrani i potvrdjeni knez vraća iz narodne skupštine u Beograd.

Pošto je knez Milan bio maloljetan, to je narodna skupština izabrala tri lica, koja će vršiti kneževsku vlast do punoljestva. Za namesnike su jednogласno izabrani: M. P. Blaznavac, Jovan Ristić i Jov. Gavrilović, koji su odmah izdali proklamaciju narodu o svome stupanju na vlast kneževskog dostojanstva.

Novim namesnicima je dotadanji kabinet Nikole Hristića odmah podneo ostavku, a novi je kabinet obrazovao Gjorgje Genić, državni savetnik; u tom su kabinetu bili ministri: unutrašnjih dela Radivoje Milojković i vojni Jovan Belimarković.

U sredu 23. juna knez Milan M. Obrenović IV. je posle bogoslženja u 11 sati pre podne u sabornoj crkvi u prisustvu narodnih poslanika pomazan sv. mirom. Ovaj sveti obred je na svečan način izvršio mitropolit Mihajlo.

Svetozar P. Ristić.

Na grobu kneza Mihajla.

(Odlomci — Gjura Jakšić.)

Vlastoljubija grdni zlikovac,
Ispunjen duhom nečastivoga,
Ostavio je mračnu pećinu;
Stupiv na svetlost dana božijeg
Iznese rpu zlata varljivog,
Da njime draži maštu nesitu
Izmetu ljudskom — ženoubici
I prosjaku obeščašćenom.
— — — — — — — — — —
„Hoćte l' zlata?"
I porok drhće — — —
Razglaviše se gladne vilice,
Blenuv u sjajnost zlata mamljivog. —
„Hoćete l' vlasti?"
I dalje žuri
Zlokobne mašte korak lažljivi...
„Zlato i vlast — —
„Sve ću vam dati, dragi sinovi!
„Al da vam sreća bude večita
„Pet miliona mora zakukat!"
„Sve nek zakuka... Sve nek zapiače!
„Prevesom crnim neka pokrije
„I samo sunce čelo ognjeno."
Tako govori pokvarenost
Jedinstven izmet našeg stoleća.
— — — — — — — — — —

Knez Mihajlo.

(1823.—1868.)

Povodom pedesetogodišnjice njegove smrti.

Dana 13. juna 1839. godine odrekao se knez Miloš Obrenović prestola u korist svoga starijeg sina Milana, koji je već tada bio ozbiljno bolestan. Ostavka njegova, iznudjena intrigama i podzemnim rovenjima sebičnih velikaša u zemlji, udruženih s neprijateljima političkoga bića Srbije sa strane, pročitana je pred konakom. Tom prilikom je knez Miloš izgovorio ovo nekoliko reči:

„Ja upravljah ovom zemljom 25 godina; oslobodih Srbe od zuluma, spahiluka, arača i kuluka, da mogu slobodno živeti i svoj posao raditi. Sad predajem vlast mome sinu, sa željom, da Bog da, da s njime srećni budete i zadovoljniji nego što ste sa mnom".

Pun žalosti za bolesnim sinom otišao je sa mladjim sinom Mihailom u Rumuniju na svoja dobra u Hereštu, ispraćen stražom do granice, jer mu „članovi saveta" nikako nisu dopustili da stupi nogom na austrijsko zemljište.

S pogledom na stanje mladoga kneza Milana, državni savetnici su pokušali da Mihaila zadrže u Beogradu, dokazivajući mu, kako bi bolje bilo da se nalje pored svoga bolesnoga brata. Ali ovaj dečko od nepunih 16 godina pokazao je već tada da ima i duha i obazrivosti. On im je odgovorio:

„Neka Bog poživi moga brata, neka mu da dobro zdravlje i svaku dobru sreću; ali ja nipošto i nikada baba ostaviti neću".

I tako ga savetnici, hteli ne hteli, moradoše pustiti.

Već ova prva njegova javna reč nagoveštavala je karijeru punu plemenitosti, koja, po rečima Čede Mijatovića, „nije manje svetla što se pokriva vencem mučeništva".

Mladi knez Milan Obrenović II. došao je na kneževski presto, po pravu nasledstva, ali ne saslavi ni pun mesec svoje vladavine. Umro je, a nije mu — vele — ni kazano da je postao vladalac — toliko je bio teško bolestan.

Posle njegove smrti stupio je na presto knez Mihailo Obrenović III., najmladje dete u kneza Miloša i kneginje Ljubice. Upravo, on je tada prvi put stupio na presto 26. juna 1839. i vladao sve do 25. avgusta 1842., kada i njega intrige i podzemna rovenja srpskih velikaša, uz pripomoć neprijatelja političkog bića Srbije, nagnaše da se ukloni iz zemlje. Knez Mihajlo je otišao iz zemlje, samo da ne bi došlo do prolivanja bratske krvi u medjusobnom, gradjanskom ratu.

Za sve vreme do povratka u Srbiju on se, kao nikad ni koji knez, vrlo dobro koristio praznim vremenom. Radio je neumorno. Putovao je po Evropi ne kao besposlen čovek, nego je svuda učio i spremao se za visoku, ali tešku ulogu koja ga je čekala. Godine 1853. oženio se u Beču graficom Julijom Hunjadijevom, od loze Sibinjanin Janka, ali ovaj brak ne bi porodom blagosloven. Govorio je savršeno nemački i francuski.

Bio je vrlo smeran, te nikad ne hteđe kazati, da je u ovoj ili onoj struci jak, nego bi, kako iznosi M. Gj. Milićević, obično rekao:

„Ja, istina, to ne razumem, niti sam u tome vešt, nego mi se čini ovako i ovako" — a to je gotovo uvek bilo sasvim kako valja.

Ime Obrenovića odmah u početku je izašlo pred narod kao paladija srpske slobode, kao štit srpske samostalnosti — kažo Milićević u svojoj „Kneževini Srbiji". Pod Obrenovićima je vaskrsao srpski narod. Pod njima je zadobio i slobodu i puno časti ime u Evropi. Na zastavi njihovoj beše napisano: „Tempus et meum jus". Srbija pod Obrenovićima tražila je jednako i neprekidno da ostvari svoje pravo, ali putem smotrene politike, koja je kadra da srpske životne interese izmiri s interesima Evrope. I samo ženskinje iz ove porodice čuvalo je narodnu ideju u dinastiji, pa je sobom i u delu vršilo. Pred našim duhovnim očima pojavljuje se kneginja Ljubica, majka plemenitog, mudrog i rodoljubivog kneza mučenika, kako kori prestavljene borce i vraća ih na vršenje dužnosti, na bojište, u smrt,

ili kako pištoljem u ruci rasteruje zagušljivi zadah iz svoga bračnog života. Kneginja Ljubica, u kojoj su srećno bile udružene i veličanstvene osobine junaka i osobine jedne ženske, nenadno je završila svoj život (14. maja 1843. u Novom Sadu) ovim rečima: „Sine Mihailo! Majka te ostavlja u amanet narodu tvome, koji je dokazao da te ljubi. Ljubi, sine, i ti svoj narod više nego samoga sebe".

Da bi se mogao razumeti plodonosan osmogodišnji vladalački rad kneza Mihaila posle ponovnog mu stupanja na presto (1860—1868) potrebne su nekolike napomene.

Godine 1817. narod je dao jednoglasno Milošu titulu kneza, da bi pojačao njegovu vlast u borbi sa pašom beogradskim. Godine 1820. Porta je priznala Miloša za Obr-kneza. Tek 1830. godine Srbija je postala stvarna kneževina a Mahmudovim hatišerifom obezbedjuje nasledstvo prestola potomcima Miloša Obrenovića. Na sretenjskoj skupštini u Kragujevcu 1835. godine obnarodovan je ustav, koji je Davidović po Miloševoj naredbi napisao. Knez se mnogo brinuo, šta će Porta i Rusija reći na ovaj ustav i govorio je Davidoviću: „Motri, kumašine, da se u čemu ne spotaknemo. Ti bar dobro znaš, s kim mi imamo posla". Taj ustav beše mrtvo-rodjeno dete. Pošto su mu a Porta i Rusija negodovale, on se ukida već marta 1835. i zamenjuje „ustrojstvom državnog saveta". Zatim je došao drugi ustav 1838. g., tako zvani turski ustav. Nametnule su ga Srbiji dve velike države, Turska i Rusija, koje ni same nisu imale svoje ustave. Po ovome ustavu zemlja nije živela. Potrzao se samo onda, kad se u zemlji htelo da zavede kakvo neredovno stanje. On je bio mrtvac, koji se nije smeo sahranjivati, te tako trovao vazduh živima. Ustavobranioci, ljudi vlastoljubivi a kratka vida i pameti, nisu uvidjali da se ovim nametnutim ustavom Srbiji vezuju ruke u unutrašnjim pitanjima, oduzimajući joj time mogućnost da se bavi spoljnom politikom. Kad su Milošu pročitali taj ustav, on je rekao: „Deco moja, teško kući u kojoj je mnogo gospodara. Taj ustav nije za Srbiju, mi ćemo propasti i udariti natrag sa takvim ustavom. Mi treba sami sebi da krojimo kapu prema svojoj glavi." Primivši ovaj ustav, knez Miloš bi prinudjen da ide iz Srbije (1839.), a posle njega i knez Mihailo (1842.). Tako ostadoše i turske posade po gradovima u Srbiji još za 20 godina, jer neprijatelji Srbije stalno su rovili, da se ona ne podigne i ne bude ognjište slobode i centar za balkanske hriščanske narode. Rusiji je naročito bila neprijatna i sama misao o nasledstvu prestola, znajući da je to najjača garantija za život i napredovanje Srbije. A knez Miloš je bio u Srbiji po najmanje voljan, da prosto sluša zapovesti iz Rusije, koja je „vazda težnje srpskoga naroda smatrala kao potčinjene činjenice svoje velike politike". Pa bar da je bilo samo to! Ruska se vlada čak ljutila i na ponovno otvaranje državne štamparije u Srbiji.*)

Politika, koja je u Srbiji vladala od 1842—1858. umalo što nije poništila sve tekovine kneza Miloša i srpskog naroda. Povratak Obrenovića spasao ih je opet.

Već prva depeša kneza Miloša, pri povratku u Srbiju, zapoveda: „Neka me Osman paša dečeka na ušću Topčidera!" — „Ta to je gospodar!" — ponosno povika narod.

Vratio se i knez Mihailo. Narod mu je, kao prestolonasledniku, odredio civilistu u 20.000 talira, ali on je se svojevoljno odriče. To je prvi akt njegov, kad je narod pozvao Obrenoviće natrag u Srbiju. (A godine 1911. jedan narodni poslanik i bivši srpski ministar finansija jadikuje što se traži apanaža).

Knez Mihailo došao je drugi put na presto posle smrti oca svoga, kneza Miloša, 14. septembra 1868. godine. Tek tada je on svojom sigurnom i smelom rukom zasekao onaj izrast neustavnog ustava na telu Srbije. Tu operaciju izvršio je hladno, promišljeno i bez ikakvih potresa. U mesto „turskog ustava" došla su sasvim druga zakonska naredjenja, koja je donela Narodna Skupština, a knez sankcionisao, a koja su imala silu ustavnog naredjenja. I onda je Srbija dahnula dušom...

Pun dobre volje i plemenitih misli knez Mihailo razvio je svoj veliki rad na polju spoljne i unutrašnje politike, s devizom: „Zakon je najviša volja u Srbiji".

3. juna 1862. godine leže srpska krv na Čukurčesmi, a već 5. grunuše s grada i topovi na varoš. Knez je baš tada putovao po zapadnim krajevima Srbije. U Loznici je dobio depešu o slučaju kod Čukurčesme, a u Šapcu o bombardovanju. Tvrdi se da se tada malo osmehnuo i rekao: „Ovo gjule valja pozlatiti!"

Njegovo odlučno držanje na ministarskoj sedmici od 26. jula iste godine najubedljivije dokazuje, da je on imao smišljene i zdrave svesti o dužnosti prema otadžbini. „Na rat se moramo spremati — rekao je on tada — a pošto nemamo novaca, evo ja žrtvujem sve štogod imam. Ako propadnemo meni ne treba nikakvo imanje, a ako zadobijemo, što želimo, meni će moj narod nadoknaditi."

Iz besede, koju je bio spremio za slučaj rata, najbolje se vidi koliko mu je bilo teško što tu patriotsku dužnost nije mogao odmah da izvrši. U ovoj besedi se iznose sve muke i nevolje narodne oko stvaranja nove srpske države, a „Miloševu sinu pred Srbima ne može biti drugoga puta, osim puta pobede i slave!"

Već 24. septembra iste, 1862. godine knez Mihailo je mogao objaviti narodu, da je uspeo (diplomatskim putem) dobiti zadovoljenje: da se Turci isele iz Srbije osim gradova, u kojima da ostanu samo posade od redovne vojske; da se i dva grada: Užice i Soko poruše.

U jesen 1866. godine knez Mihailo zahte pismeno: da Porta digne i svoje posade, koje drži u srpskim gradovima. 19. februara 1867. godine, veliki vezir, Ali-paša, javlja, da sultan ustupa sve gradove knezu Mihailu, pod uslovom, da se na njima, pored srpske, vije i turska zastava.

14. marta osvanu kneževa proklamacija, u kojoj se to saopštava narodu s tim, da knez smatra za dužnost, da „za ovako stalnu dobit naše zemlje" lično izjavi sultanu blagodarnost svoju i svoga naroda, pa da, toga radi, preduzima put u Carigrad, praštajući se sa svojim narodom uzvikom „do skorog vidjenja." U subotu 18. marta naveze se put Carigrada ispraćen gromkim i iskrenim pozdravima oduševljenoga naroda. 20. marta šalje rumunski knez Karol generala Golesku u Ruščuk, da pozdravi kneza Mihaila. U Ruščuku je kneza Mihaila sjajno dočekao valija dunavskog vilajeta, Mithad-paša, a jedan ratni brod francuski, koji je stanovao u Galcu, došao beše u Ruščuk, da ukaže knezu vojne počasti. 21. marta u 3 sata posle podne, prispe knez u Bosfor i prekrasan parobrod „Sultanija" usidri se pred samom palatom sultanovom (Dolma-bakče). Na brod dođje odmah Čapi il-bej, pozdravi kneza dobrodošlicom, izjavi mu, da sultan želi da ga primi. Knez, pračen celom svitom svojom, iskrca se u palatu, gde ga, na samom ulasku, dočeka veliki vezir i uvede u carski kabinet.

23. marta knez je imao poduži razgovor na samo sa sultanom. Tom prilikom mu je sultan dao svoj najveći orden „Osmanliju" u brilijantima.

30. marta knez je imao vrlo svečanu oproštajnu audienciju kod sultana, koji mu je tada svojeručno predao ferman, kojim mu poverava gradove u Srbiji. Istoga dana knez ostavlja Carigrad. Uzgred je posetio kneza Karola u Bukureštu, odazvav se naročitom pozivu rumunskog vladaoca, kojom je prilikom bilo govora o odnošajima izmedju dve zemlje u politici, koju bi mogle zajednički sljedovati. Knez Mihailo je izjavio knezu Karolu otvoreno svoje mišljenje, da Rumunija i Srbija imaju podjednake interese da raskinu svoje veze vazalstva, a za to je potrebno, da obe zemlje stupe u tesan savez. Knez Karol je bio istog mišljenja, samo je naglasio, da im se valja najpre vojnički ojačati, a dotle moraju biti mudri i stajati u dobrim odnosima s Turskom.

4. aprila prispeo je knez u Beograd, koji ga je svečano i radosno dočekao. Knez beše u mundiru pešadijskog pukovnika. Stajao je na brodu napred, sam, a pozadi njega Ali-Riza paša, zapovednik beogradskog grada, koji ga je u Carigrad pratio. U veče su mu beogradjani priredili bakljadu, kakvu Beograd ni pre ni posle nije nikad video. Tom prilikom je knez držao govor narodu, rekav, medju ostalim: „U smrt, u život, ja ću s mojim narodom — srećan, veseo, a moj narod sa mnom će! Ja se ne varam u tome! Narod je moj ljubav moja[1]), radost moja, snaga moja!".

6. aprila pre podne bila je retka svečanost: predaja gradova. Ali-Riza paša, poslednji beogradski muhavis, predao je knezu Mihailu ključeve od sviju gradova u Srbiji; na gradu se uzdigoše srpska i turska zastava. Predaja ključeva izvršena je na Kalemegdanu, levo od ulaska u grad. Knez je došao na konju i tako je i u grad ušao. Vratio se na kolima.

24. aprila ostavio je Srbiju i poslednji ostatak turske posade iz beogradske tvrdjave, zajedno sa Ali-Riza pašom — dogadjaj, koji je srpskoj politici obeležio novi put.

Kad je knez stao na bedem kod Čarapića kapije, suze mu navreše na oči, kad je rekao svojim pratiocima: „Gde je moj babo i ostali, što se ovuda boriše i ginuše, da me sad vide!".

Bilo je junaka, koji su kritikovali, što gradovi nisu na sablju dobiveni, a to su oni, koji bi s Avale plave gledali, kad bi drugi na sablji grad dobijali, pa ako bi ga srećno zadobili, oni bi se približili, da slavu s njima podele; ako bi izginuli, a grada ne oteli, onda bi im oni i otuda opevali slavnu pogibiju[2]).

1867. godine stajao je Obrenović III. na vrhuncu svoje slave. Do kakve je visine bio uzdignut značaj Srbije, dovoljno je napomenuti, da postoji jedan Bukureški ugovor, zaključen izmedju kneza Mihaila i bugarskog komiteta emigrantskog, od 14. januara 1867. godine, po kome je imao biti knez Mihailo zajednički vladar Srba i Bugara, „s jednim opštim zakonodavstvom i obnarodovanjem zakona na oba dijalekta". Napravljena je i karta sa postavljenim granicama gde žive Srbi, a gde Bugari.

Sa svršetkom sedme godine Mihailove vladavine zaključeni su sa Crnom Gorom, Rumunijom i Grčkom formalni ugovori za zajedničku akciju na Balkanu.

Državna važnost Srbije bila je u punom uzletu. Evropa se već bila počela navikivati, da prema Srbiji popušta od onih načina i običaja, koje velike sile u svojim odnosima prema malim, a naročito prema vazalnim državama održavaju. Nije se više gledalo na Srbiju onakvu kakva je, nego kakva će da bude. Budućnost se već bila nametnula sadašnjosti[3]).

Najveći državnik prošlog stoleća, knez Bizmark, rekao je Jovanu Ristiću[4]), ovo: „Važnost vaše zemlje svakim danom raste; Srbija stoji tako, da u nju niko ne sme darnuti, jer ona može kao jež, od svuda da ubode".

Privezati veliku narodnu politiku za rusku politiku ili za politiku ma koje druge moćne države, značilo je u očima kneza Mihaila samo opet pristati na vazalni položaj, možda u drugom vidu, ali sigurno još pod težim uslovima. Ove misli kneževe naročito se obelodanjuju u razgovoru, koji je vodio 1859. god. u Londonu s Košutom Lajošem.

Srbija je 1867. god. i u opšte pod knezom Mihailom, bila u punoj meri svoja.

Istorija ovog kneza patriote pokazuje na svakome listu, da je on ispovedao veru, da svaka pa i mala privreda na političkome polju, ide u prilog narodnoj budućnosti.

Knez Mihailo sa živopisnim sjajnim očima, lice okruženo crnom bradom, stasit, vitak, ponosit, veoma energičan, po nekad plahovit, ali uvek kadar i da se obuzda, podsećao je više na mater, nego na oca. U njemu gledamo živu sliku istorijske Ljubice. On je retka sjajna pojava u narodu srpskom: čovek prosvećena uma; Srbin rodoljubiva i široka vidika, a vladalac evropskoga glasa i velikoga imanja.

Tačno je rekao Stojan Novaković, da se „mnogostručne struje narodnoga života nadmeću, koja će pre da oplete venac knezu Mihailu".

Pogleda li se u život duševni — on je uzor pokolenjima širinom srca, visinom plemenitosti, uzvišenošću opraštanja, dubinom pomirljivosti.

Pogleda li se u književnost — on s perom u ruci pred stranim svetom sam sobom znalački brani karakter, junaštvo i poštenje svoga naroda; njegovo je kneževsko ime vezano za prva imena srpske književnosti; za njegove vlade nastaje živost i naprednost jednoga novoga književnoga perioda (kojega dotle Srbija poznavala nije) na čitavom polju književnoga pokreta u Srbiji.

Pogleda li se u umetnost — tu je hram i središte umetnosti u narodu srpskom, tu je Narodno Pozorište, koje je Srbiji poklonila topla njegova ljubav k umetnosti, rodoljubiva želja njegova, da i njegovi Srbi u svakoj grani evropskoga duhovnoga života zastupljeni budu.

Pogledamo li u prosvetu — vidimo pod njim škole preobražene, umnožene, zadahnute novim pravcem i novom snagom, negovane njegovom vladalačkom pažnjom, ljubavlju i miloštom.

Pogledamo li u život ekonomni — vidimo njega, gde se brine o radinosti, o sumi proizvodne snage, o količini proizvoda, o stočarstvu, o novim radnjama i proizvodnjama.

Pogledamo li u pitanja saobraćajna — vidimo njega, kako duboko zna vrednost njihovu za napredak opšti i čujemo ga, kako još u ono vreme predstavnicima svoga naroda u dva maha govori o „gvozdenim putovima" i kako se, odmah posle svršenih velikih političkih poslova, baca svom voljom na to pitanje i daje ga na proučavanje.

Pogledamo li u sudstvo — vidimo živo staranje njegovo o pravdi i čovečnosti, brzini i sigurnosti sudjenja; vidimo staranje njegovo, da se sudstvo od administracije jasno odeli, čujemo iz proklamacije njegovu dobro poznatu reč: „Dokle je knjaz Mihail na vladi, neka svaki zna, da je zakon najviša volja u Srbiji, i da mu se svaki pokoravati mora"; vidimo i tragičan slučaj, da su se čovečnim njegovim zakonom o pravu krivaca da imaju branioce, i to poslednjim koji je on potpisao, njegove ubice prvi put koristile.

Pogledamo li u državnu politiku — vidimo njega, nezaboravljenoga viteza, gde visoko nosi zastavu jedine, čiste i neprolazne otadžbine; čujemo njegovu izreku „vreme i moje pravo", kojim je i svoj pečat nakitio.

Obratimo li pogled k osnovnom uredjenju, zemaljskom ustavu, — osećamo na prvom koraku prvog dana, već u proklamaciji, težnju njegovu, da zbriše tamnu nemilu senku, kojom je vazalni ustav dostojanstvo i nezavisnost zemlje pomračavao; vidimo tvrdo odlučnu volju njegovu, da na tom najmučnijem polju stvori stanje dostojno njegova imena i Srbije, da na glavnom pitanju sva druga pitanja svoga zadatka u osnovu reši; vidimo, gde „turskog ustava" nestaje a na njegovo mesto stupa zakon o ustrojstvu državnog saveta, tadašnje zakonodavne vlasti zemaljske, nov zakon o ustrojenju Centralne uprave i čitav red zakona sve do kraja vlade njegove, kojima je Srbija dobila potpun oblik evropske države, kojima se vazalni ustav u stvari uništava. Zakoni su ti ustavno zemlju uredjivali; zakoni su ti knjazu davali prava nezavisnoga vladaoca, zemaljskom zakonodavstvu karakter zakonodavstva jedne nezavisne zemlje. Zakoni su ti ugled i dostojanstvo Srbije visoko digli, silno osnažili, na stalne ih temelje postavili.

Knez Mihailo je stvorio i narodnu vojsku u Srbiji, jer tada Srbija nije smela imati više od 2 bataljona pešadije, jedne baterije i nešto konjice. Stari ljudi se još i danas mogu sećati, kako je narod dobro razumeo svog omiljenog kneza i oduševljeno prihvatio i prigrlio ovu ustanovu.

Tačno primećuje dalje Stojan Novaković (u svojoj besedi, koju je govorio prilikom otkrivanja knez Mihailovog spomenika na Pozorišnom Trgu 6. decembra 1882. god.), da je Milošev sin, oslanjajući se na balčak toliko više, koliko je veći posao s diplomacijom imao — i u diplomatskoj borbi koračao onim njegovim stalnim korakom, hladno, mudro i nepokolebljivo. Tako su pitanja jedno po jedno svršavala se i popuštala, tako da je i on mogao imati zadovoljstvo, da na skupštini 1867. pred predstavnicima narodnim izgovori znamenite reči: „Gradovi na obalama Save i Dunava u našim su rukama, i sloboda i unutrašnja nezavisnost Srbije postala su prava istina". Tim se završuje čitav jedan period u istoriji kneževine Srbije. Jer kad je to rečeno, u Srbiji doista nije bilo ni turskih garnizona, ni vazalnog ustava.

Ali tek završiv jedan, neumorni knez je istim putem počeo da otvara drugi period u istoriji svoje otadžbine.

Nezavisnost još nije bila potpuna, već je bila samo unutrašnja. Kapitulacije i strana konsulska jurisdikcija po starim s Turskom zaključenim ugovorima, još su ostale da tište državni ponos Srbije i njenoga kneza. Knez Mihailo se svom snagom svoje volje bacio na ovaj nov zadatak, ali usred radova u ovom pravcu, koji bi dostojanstvu zemaljskom nov polet dali, koji bi Srbiji nove izglede otvorili, sve je njegove namere, sve političke planove presekla — mučenička smrt. Na današnji dan, pre pedeset godina, na dan 29. maja 1868. god. oko 6 časova po podne poginuo je u Košutnjaku kod Beograda od noža i revolvera najmljenih mučkih ubilaca, koje na sreću neprijateljska pakosna duša ne nadje medju srpskim narodom, nego medju ološem i izmetom ljudskim, medju robijaškim tipovima.

Plač i vapaj razlegali se širom vaskolikog srpstva i medju Jugoslovenima. Ožališe ga i strani kulturni narodi.

Uvek i na sva vremena neka je hvala i slava sjajnom, velikom i milom imenu!

Mika Tošić

---

* U Srba štampana je prva knjiga 1493., a u Rusiji 1564.

[1]. Padaju nam na pamet poslednje reči, koje mu je kneginja Ljubica izgovorila.

[2]. Milova R. Alimpić.

[3]. M. Garašanin u „Dva Namesništva".

[4]. „Poslednja godina spoljašne politike kneza Mihaila". Jovan Ristić.

Jedna moja uspomena na kneza Mihajla.

Naš učitelj, sada već odavno pod zemljom, reče nam jednoga dana, da kažemo kod kuće, da nam se spremi svakome po barjače, jer će nam se uskoro vratiti knez Mihajlo iz Carigrada, pa ga valja što bolje i lepše dočekati.

Mi smo već znali od starijih, zašto je knez otputovao u Carigrad: da će nam otuda doneti gradove, a i ispratili smo ga i mi djaci i stariji, s dunavske obale, kad je brodom otplovio put Carigrada.

U oči dolaska kneževog, naš dobri učitelj, koji je po nekad umeo biti i vrlo ljut i opak, saopšti nam, da sutra svi, lepo obučeni i s barjačićima, dodjemo u školu, pa ćemo na Dunav, da dočekamo knjaza.

Toga dana dunavska obala ispod varoši i to počev od dunavske ulice pa sve do ispod grada, čisto se ugibala pod mnoštvom iskupljena naroda i s dorćola i iz varoši. Ne samo mi djaci, nego i druga deca ponela barjačiće, a devojčice cveća, pa smo, stojeći ispred ostalih, gotovo iskrivili šije, gledajući niz lepo Dunavo, ka Višnjici odakle će se pojaviti „knjaževa ladja".

I Dunav je tada sasvim drukčije izgledao. Obukao sa on u svečano ruho: ribari svoje velike barke, tako zvane tikvare, postavili u dva reda, izmedju kojih je bilo dovoljno prostora da može proći brod. Tikvare okićene barjacima i zelenilom, a pune naroda. I dunavska obala beše okićena barjacima, sve visoke motke, pobodene u izvesnom odstojanju jedna od druge, a gore pri vrhu lepršaše se trobojka.

U jedan mah puče top, a odmah zatim osuše i prangije s Tašmajdana kod Starog Groblja, znak da se pojavio brod. Za malo pa i mi ugledasmo, ali ne jedan nego nekoliko; napred knežev a za njim još dva-tri s raznim deputacijama, koje mu behu izašle u sretanje.

S grmljavom topovskom i iz prangija sliše se ujedno gromki uzvici „živeo" iz hiljade dečijih i odrasli grla. Naš učitelj se zacenio od plača, pa jedva može ovda-onda da klikne: „živeo!"

Čim brodovi odmakoše od nas u pravcu grada, onaj svet navali u varoš, a i mi deca prsnusmo, pa kroz evrejsku mahalu i preko Kalemegdana pravo u Sabornu Crkvu, gde nas odmah pustiše, onako s barjačićima. Nije dugo trajalo, poče šapat: „Evo kneza!" „Evo ga!" I tada sam lepo video kneza Mihajla, u oficirskoj uniformi, kako krupnim korakom prodje pored mene, a za njim njegova svita čisto poskakuje.

U veče je bila bakljada. Pokojni otac je kao čovek osnaflija morao u bakljadom; nosio je i on mašalu, kao i mnogi drugi, te me nije mogao povesti, ali me je brat od strica, koj beše već momak od 20 godina, vodio da vidim. Bio sam i ushićen i poplašen onom silnom masom sveta, koja se kao kakav džinovski talas, kretala kroz varoš. A nad tim talasom more svetlosti od hiljade zapaljenih buktinja, koje nošahu razdragani gradjani. A uz to onaj silan žamor iz hiljade grla, pesme, vojna muzika, naša ciganska muzika s Dorćola, koju je predvodio kmet Ino — sve mi je to još i danas živo u sećanju, sve su mi to mile i drage uspomene, kojih se, što stariji, sve radije i sve češće sećam.

Sećam se, kako mi je pred konakom brat rekao: „Evo, sad govori knez!" Sećam se one, po gotovu prave grmljavine od usklika, koja je kneza često prekidala.

To je bilo 4. aprila 1867. godine, a 6. u 8 časova pre podne, dodje nam učitelj u školu, ali ne da nas stiša, nego da nam suznim očima i glasom, koji je drhtao od silna uzbudjenja, saopšti, da danas neće biti škole, jer knez prima ključeve od grada."

— Idite, deco, kući — tako nam reče dobri gospodin učitelj, čije se kosti, zamorene savesnim vršenjem svoje teške ali svete učiteljske dužnosti, već odavna odmaraju na Novome Groblju — pa neka vas stariji izvedu na Kalemegdan, da vidite sve, pa kad budete ovako stari kao ja, da pričate mladjima šta ste videli: kako je knez Mihajlo primio gradove od Turaka, i bez puške i bez krvi."

Bio sam tek u drugom razredu osnovne škole, što rekli, ni veći ni manji od fišeka, — ali se još i sad živo sećam, upravo još i sad se osećam pod nekim čudnim utiskom, koji na nas učini tada učitelj, koliko tim svojim rečima, toliko onim suzama, koje mu navirahu na čudno usplamtele oči, i glasom koji je prodrhtavao kao list u jasike.

Veseli što smo dobili ovo neočekivano prodovoljstvo, posukasmo iz škole, uzrujani kao pčele iz košnice, ali ne kući, nego pravo na više pored Saka-Česme pa na Zerek i Kalemegdanu, gde se zaustavismo otprilike onde, gde je danas Realka. Svet nas je pustio napred: „Deca su — govorili su — neka vide, da zapamte." Tako je svet onda mislio, govorio i — radio.

A Kalemegdan beše tada pusto gradsko polje. Tek docnije se pristupilo podizanju ovog današnjeg našeg lepog parka, koji je i položajem svojim jedinstven.

Tu sam stojao, kad je prošao knez Mihajlo na konju, belom kao sneg, — to mu beše poklon od sultina. Knez je imao bele čakšire sa poširokim zlatnim širitom sa strane na nogavicama, spuštenim na lakovane cipele; gore crven mundir iskićen ordenima i sa lentom preko ramena, a na glavi generalski šešir pokriven zelenom perjanicom. Za njim na priličnom odstojanju njegova sjajna svita. Činilo se da knežev konj ponosno korača sve po taktu muzike, jer pred gradom, levo od ulaska, behu postrojene srpska i turska vojska, jedna prema drugoj, a svaka sa svojom muzikom, koje su sviranjem pozdravljale dolazak knjažev. Izmedju obe vojske beše podignut šator, gde je kneza čekao gradski paša da mu preda ključeve od gradova u Srbiji.

Svet je svog omiljenog, rodoljubivog kneza oduševljeno pozdravio, a knez se blago osmehivao i klanjanjem na obe strane zahvaljivao svome narodu, svojoj ljubavi.

Kad je knez, opet na konju, posle svršenih formalnosti, ušao u grad, nastao je u narodu tajac — bojali su se, da ga tamo Turci mogu ubiti, i ljutiše se na ministre i svitu, što ga pustiše. Ali omiljenom knezu beše sudjeno da umre drugom smrću i od drugoga.

Narod jurnu bliže gradu. Ja sam stajao desno od ulaska u grad, kraj samih mazgala, kad se knez vratio iz grada, ali sad ne na konju nego na kolima. Narod ga je utoliko radosnije pozdravljao, što ga vidi zdrava i živa.

Malo zatim odigra se na bedemu, više prve zasvodjene gradske kapije ovaj prizor:

Turski nizam tu je čuvao stražu. Odjedared se uspeše gore dva manja odreda vojnika, turski i srpski. Na čelu turskog odreda turski, a na čelu srpskog srpski oficir. Odredi se postrojiše jedan prema drugom i pozdraviše se sa „predpersi". Odjedared se iz srpskog odreda odvoji jedan vojnik i pridje turskom šiljboku, praćen svojim i turskim oficirom. Oba vojnika izeše puške „pred-persi", oficiri se pozdraviše sabljama, turski šiljbok ustupi mesto srpskom vojniku, pridruži se turskom odredu. Odmah zatim oba odreda, sa oficirima, odoše. Na bedemu osta sam srpski vojnik, koji se sad triput prekrsti....

Meni se čini, da je ovaj prosti vojnik hteo time dati najizrazitija dokaza o svesnosti, koliko ume da ceni poverenu mu svetinju. Prekrstio se triput, kao što radi pred primanje svetoga pričešća ili pred sečenje slavskoga kolača. Ali je to ujedno i najizrazitiji dokaz, kako i koliko uopšte ume prostota da ceni svetinje, koje su poverene njenom čuvanju.

Klicanju razdraganosti naroda, koji je sve ovo posmatrao, ne beše kraja.

Ja sam i docnije video dosta lepih momenata i prizora iz naše novije istorije, ali mi se čini, da se ni jednoga tako živo ne sećam, kao tog momenta, kada se srpski šiljbok, zauzimajući svoje šiljbočko mesto — prvo i prvi put na srpskom beogradskom gradu, prekrstio. Valjda zato, što je detinja duša kao vosak, pa prima lako i tačno utiske, da ih na svagda sačuva.

Mika Tošić.

CIJENE OGLASIMA:
Osmina jednog milimetarskog retka (42 mm široko) staje . . . . 10 helera
Priposlano: Petina jednog milimetar. retka (70 mm široko) staje . 40 helera
Bilješke: Petina jednog štamparskog retka (70 mm široko) staje . Kruna 4
Mali oglasnik: Jednostavna riječ 7 helera, sa masnim slovima 14 helera.

: MALI OGLASI :
PRIMAJU SE KNEZ MIHAJLOVA UL. 50.

CIJENE OGLASIMA:
Osmina jednog milimetarskog retka (42 mm široko staje . . . . 10 helera
Priposlano: Petina jednog milimetar. retka (70 mm široko) staje . 40 helera
Bilješke: Petina jednog štamparskog retka (70 mm široko) staje . Kruna 4
Mali oglasnik: Jednostavna riječ 7 helera, sa masnim slovima 14 helera.

Knjižara „Napredak"
Beograd

Dr. M. Savićević, Venerične bolesti	ćirilicom štampane 6·—
Ko se sme ženiti	1·50
Javne ženske	5·—
Našim sinovima, kada budu imali 18 godina	2·—
Sifilis 1176-XVI	2·—

Dentista F. B. Brill
— Beograd. —
Makedonska ulica broj 5. (do pošte)
„Amerik. specijalista".

"ZUBE" vještačke u zlatu i u kaučuku samo se u mome atelieu izrađuje po najboljem originalnom američkom sistemu. Primam od 8—12 i 2—6. Nedjeljom od 9—11.
1044

Kupovine i prodaje.

Prodaje se
veliki štedinjak (šporet)
sa dvije velike relne. Vidjeti se može svako po podne od 2—7 sati. Sremska ulica 4, u avliji lijevo. 37519-2

Kasu Werkelmovu
na prodaju. Vidjeti se može svakoga dana od 9—12 sati prije podne. Strahinjića Bana 21, lijevo. 37520-2

Kupio bih jednu
šivaću mašinu
„Singerovu". Obratiti se Vuka Karadžića 11. 37518-2

Strikaće mašine
za čarape, kapute, svitere i t. d. prodaje i kupuje
Milan Tolmačev,
Budimpešta
IV. Szerb-u. 9II-15.
A 3114-2

Na prodaju
1 kontra bas.
Vidjeti se može u ulici Daničića broj 6. 37497-2

Odličan
nov fotografski aparat
13|18 sa 5 kaseta prodaje se. Upitati kod fotografskog atelje-a Makevića, Knez Mihailova ulica 21. 37542-2

Prodajem
1,. kuću u Studeničkoj ulici i gradilište, veliko 500 kvadratnih metara;
2., gradilište na Terazijama, u neposrednoj blizini novoga dvora, veliko 467 kvadratnih metara. 15·90 metara lice.

Kupujem
Kuću u ulicama: Visoki Dečani, Kosovskoj, Jugovićevoj, Siminoj, Jevremovoj i Jovanovoj.
I za kupovinu i prodaju javiti se Živojinu M. Simiću, advokatu, Privarska br. 23, od 8—9 i od 2—3 sata po podne. 37550-2

Prodaje se:
salonska garnitura od bordo pliša, zimski muški kaput od lastika, ramog rublja i drugih stvari. Upitati u aviliji Svetosavska ulica 14 od 10 do 12 prije i od 2 do 4 sata poslije podne. 37544-2

Prodaju se:
pirotski ćilimovi, jedan fini salon, spavaća soba sa krevetskim rubljem, Studenička ulica br. 30. 37551-2

Veliki novi
pirotski ćilim
i stolnjak te razne druge stvari prodajem. Makedonska ulica 48. Ulaz iz Kondine ulice. Vidjeti se može od 11 do 12 sati. 37561-2

Namještenja.

Stariju ženu
tražim za domaćicu, koja hoće da živi na poljskom imanju blizu Beograda. Za adresu upitati administraciju lista pod znakom „Vrijedna 1037". 37521-3

Traži se
žena III djevojka
za sve poslove u kući i van kuće. Plata, stan i hrana. Javiti se prije podne u Mutapovoj ulici 38. Dr. Mil. Cermanović. 37455-3

Prodaje se
lijep orman i krevet.
Upitati Vidinska ulica 16. 37528-3

Trebam 2 služavke
za vinograd na Topčiderskom brdu. Mogu stupiti odmah. Plata dobra. Mjesto stalno. Obratiti se administraciji ovoga lista pod „Služavka 1038". 37531-3

Traži se
mašinist
za solni mlin sa lokomobilom na gas, da nastupi odmah posao. Reflektira se samo na pouzdanu ispitanu silu. Uprava monopola soli, Beograd, Knez Mihajlova ulica 53. 1190-3

Trebam sposobnih
sitarskih radenika
i učenika. Zarada stalna i dobra. Matija A. Isailović sitar, Vatrogasna ulica 11, Beograd. 37499-3

Mode-Salon ženskog odijela
Franciske Pfeiffer,
Kolarčeva 6, traži više šegrta (djevojčica) uz platu. Stupiti mogu odmah. 37545-3

Služavku
koja želi dobru hranu, lijep stan i pri tom dobru platu, može odmah dobiti stalno mjesto. Drva sprema momak. Namirnice po rejonima nabavlja zasebna osoba. Male djece nema. Javiti se Balkanska ulica 18, II sprat desno. 37413-3

Potreban je odmah
dečko za kafanu
kafana „Savez", Saborna 59. 37541-3

Prodavačicu
iz bolje kuće treba delikatesna radnja D. G. Pavlovića, Beograd knjaza Mihaila ulica 3. 37556-3

Postolarskoj (herinterskoj) radnji
Svetozaru Veselinoviću,
Makedonska ulica 20, potrebna je spremna šteperka. 37557-3

Šegrta
ili mladjeg pomočnika iz unutrašnjosti treba delikatesna radnja D. G. Pavlovića, Beograd, knjaza Mihaila ulica 3. 37555-3

Stanovi.

Elegantan stan
sa 7 soba i ostalim potrebnim odjeljenjima na 1. spratu u kući Kralja Milutina ulica 27 izdaje se odmah. 37517-4

Jedna čista
elegantna spavaća soba
u sredini varoši sa električnim osvjetljenjem, izdaje se odmah. Rajićeva ulica 9. 37538-4

Razno.

Tražim
klavir pod kiriju.
Ponude u upravi pod brojem „Klavir 1036". 37516-5

Hotel „Makedonija"
izvrstan domaći kost. Izdaje se i van kafane. Svako pre podne gulaš. 37477-5

Imanje za uživanje
na prodaju. Upitati za isto Milivoja Jovanovića kaf. kod Čubura, Mokenzijeva ulica 84. 37502-5

Terazije
od 5 i 10 kila imam na prodaju, na veliko i malo. Anna Steiner, Vatrogasna ulica 18. 37543-5

Traži se
manji bilijar
pod kiriju ili na prodaju. Ponude slati administraciji pod „Bilijar 1041". 37547-5

Predavanja.

Nastavnica
daje časove iz klavira i pjevanja. Prima gospodje i djecu za učenike. Za adresu upitati u administraciji pod „Nastavnica 995". 37129-7

KORESPONDENCIJA.

Jovanu Premoviću, Geneva. Potpisana molim poradite, da dobijem davno očekivanu platu svoga muža Budimira Vukašinovića, zarobljenog na Mačkovom kamenu. Javio se posljednji put januara 1915. Bio je u državnoj trošarini poreskog odjeljenja, u vojsci narednik 7. puka I poziva, docnije prikomandovan 2. četa, 1. bataljon 4. prekobrojnog puka. Novac, koji mi je poslat na pogrješno ime, nisam dobila; nije Vladimir već Budimir. U isto sam se vrijeme presesila iz 41 u 33, Miloša Velikog, Beograd. Zahvaljuje Mileva žena Budimira Vukašinovića. 37510-8

Jovanu Premoviću, Geneva. Kao podnarednik 2. čete 2. bataljona VII pešad. puka I poziva, ranjen sam 6. avgusta 1916. kod Lerina u lijevu nogu, gdje sam i zarobljen; pa kako mi je sada lijeva noga odsječena, to molim, da mi se šalje izvjesna pomoć, kako bih se mogao izdržavati sa ženom i dvoje djece, jer drugih srestava nemam za život. Milutin Milošević, Ripanj, br. 170. 37513-8

Jovanu Premoviću, Geneva. Ponovo molim, da mi se pošlje moja invalida, koju nisam primio od septembra 1915. do danas, a koju sam ranije primio na skopljanskoj okružnoj blagajni u sumi od 360 din. god. Rajko Živković, bivši pješadijski podnarednik VII puka I poziva, Ripanj, broj 719. 37514-8

Jovanu Premoviću, Geneva, da dostavi Dušanu M. Antonijeviću, pješad. kapetanu II klase, 4. četa, 4. bataljon, XIX pj. puka, pošta 40, Ženeva. Dragi Dušane! Ja i djeca zdravi smo kao i ostala familija, osim tvoje majke, koja je umrla 12. decembra 1917. god. u velikoj želji da još jednom vidi sinove. Od tebe ne dobih kartu još od oktobra, pa sam očajna. Novac dobijam često. Molim te javi se što češće, da ne brinemo. Olga je u školi i lijepo se uči. Ćerke su ti velike porasle. Voja se nikako ne javlja. Voja i Laza neka se jave Dani Sandvićevoj, i ona kartu nije dobila 6 mjeseci. I ona dobija novac. Olgica i Ginče ljube taticu, a najviše te vole tvoja Aca D. Antonijević, Sarajlijna br. 1, Kragujevac. g.

Jovanu Premoviću, Ganeva, za Dušana Šijačkog, Casse 6.943 M. B. Molim izvjestite me, šta je sa mojim sinom Živojnom Aleksićem, kapetanom I klase. Šest je mjeseci kako mi se ne javlja, pa sam u velikoj brizi zbog toga. Jelena Aleksićka, Smiljanićeva ulica 32, Beograd. 37524-8

Jovanu Premoviću, Geneva, za Milu A. Kočića.. Molim izvjestite me za Sotira, Dragog i Dušana Živkoviće, gdje se nalaze. Javite na adresu: Marjan Marjanović, Knićaninova ulica 11, Beograd. 37508-8

Jovanu Premoviću, Geneva. Molim raspitajte za moga sina Milojka J. Jovanovića, regruta prve željezničke čete, bio je kao ložač, pruga mu je bila Niš-Knjaževac. Od odstupanja srpske vojske do danas nikako mi se nije javio, pa vas molim učinite mi tu dobrotu, jer sam već svu nadu izgubila. Ostaću vam vječito blagodarna Jelisaveta J. Jovanović, Miloša Velikog ulica 85, Beograd. 37464-8

Jovanu Premoviću, Genova, za Dušana Mihajlovića, B-d Georges Favou 41, Genéva.
Dragi Dušane!
Izvjesti me za ove ljude:
Iz Dubravice:
Milana Vučkovića-Nikolića, kaplara 2 čete I bat. VIII puka I poziva dunavske divizije;
Dimitrija Vučkovića, pošta 92
Milana Nešića, II eskadron IV konjički puk dunavske divizije;
Ljubomira Nedeljkovića, 4 prekobrojni puk II bataljon I četa;
Milovana Vajića, VIII puk II četa III poziv dunav. diviz.
Iz Petke:
Stojana Nikolića, VIII puk I bataljon I četa;
Dimitrija Sarafinovića, II eskadron 4 konjički puk dunavske divizije; i
Stojadina Lasatinovića, pekarske čete kombinovane divizije. — Milisav Stefanović, Dobračina ulica 16, Beograd. 37209-8

Jovanu Premoviću, Geneva. Moj je sin Milutin Jevtić, obveznik 3 bataljona 7 puka dunavske divizije I poziva, pri odstupanju vojske otišao kao regrut iz Valjeva i ne javlja mi se. Molim za izvještaj o njemu. Stamenija Nedeljka Jevtića iz Lisovića sreza kosmajskog okruga beogradskog. 37525-8

Jovanu Premoviću, Geneva. Molim izvjestite me o sinu Živku Milovanoviću. On je pri odstupanju, kao civilno lice otišao do sela Belušića, srez levački i više ništa neznam o njemu. Unaprijed blagodarna Stana žena Petra Milovanovića iz Lisovića, sreza kosmajskog okruga beogradskog. 37527-8

Jovanu Premoviću, Geneva. Molim izvjestite moga muža Milana Jovanovića redova I čete, II bataljona, XVIII puka dunavske divizije: Tvoje sam karte, listove i slike primila. Isto tako i novac primih u petak pred Djurdjev dan. Mnogo me čudi, što ti moje karte ne dobivaš, jer i ja pišem često. Ja sam u oskudici, pa molim da mi se pošalje novac. Sva su djeca kod kuće i zdrava su kao i ja. Od Ljubomira dobijam iz Francuske karte. Dragutin se vratio i sada je kući. Pozdravlja Vas i zahvaljuje Vam Stana Jovanović, Mala Ivanča, srez gročanski. 37537-8

Jovanu Premoviću, Geneva, za Milana Dragovića, advokata, Avenue de la grenade 23, Geneva. U beogradskim Novinama broj 151 i 152 izišao je oglas, koji je upućen na vas, a od strane vaše gospodje iz Valjeva. Vaša gospodja je oglas pratila na mene, da ga ja dadem odštampati. U istom rukopisu nije glasilo ime vaše gospodje, a dotični, koji je odnio u uredništvo, on je stavio moje ime. Te oglase primite od vaše gospodje, a ne od mene nepoznate. Bosa Marković, Kralja Aleksandra ulica 102, Beograd 37526-8

Jovanu Premoviću, Geneva. za Milovana Lazarevića, Casse 3545 M. B., Geneva. Moj je sin Milovan Pantić, rodom iz Draževca, a vojnik III artiljeriskog puka, II diviziona, I poziva, pri povlačenju srpske vojske otišao sa istom i ni do danas se nije javio, te ne znamo o njemu ništa. Zato molim i vas i svakog, tko što zna, da me izvoli izvjestiti o mome sinu Milovanu. Ja ću svakome, ko mi ovo dobro učini, pa i vama g. Lazareviću ostati do groba blagodarna. Petrija Pantić, iz Draževca, Umka. 37532-8

Jovanu Premoviću, Geneva, za Živorada Miletića, žandara. Mi smo kod kuće svi zdravo, samo smo u brizi što se ti nikako ne javljaš. Javi se odmah preko novina. Karte mi ne dolaze. Mi smo dali kuma Severinki 100 kruna, a ti uzmi od Milosava, i ako ti treba još novaca, a ti uzmi, mi ćemo isplatiti. Javi sa Mila i zeta Bogoljuba i za Novicu i Radojicu Savića. Njihovi su kod kuće svi zdravo. Pozdrav od sviju, a najviše od tvoje majke i oca Ješe Miletića, Kličevac, Valjevo. 37496-8

Jovanu Premoviću, Geneva, za Matiju Cvetkovića, redova 2. čete, I. bataljona, VII puka, trećeg poziva: Dragi sine! Ja sam tvoje dvije karte primila i veoma me obradovalo, kada sam čula, da si živ i zdrav. Dragi sine! Seja ti je umrla prije dvije godine. Ja sam ti pisala nekoliko karti. Čudi me, da nisi nijednu moju kartu primio. Primi mnogo pozdrava od tvoje majke i od oca Dimitrija Cvetkovića, Šumatovačka ulica 84, Beograd. 37465-8

Jovanu Premoviću, Geneva. Molim izvjestite me o mome bratu Svetozaru Stankoviću, poručniku III puka, I poziva moravske divizije. Javite na adresu: Kosara Stanković, Vatrogasna ulica 28, Beograd. 37507-8

Jovanu Premoviću, Geneva. Molim izvjestite me za g. Jovana Kostića, narednika vozarskog eskadrona 16. pješadijskog puka, iz Bitolja. Javiti na adresu: Marko Mandil, Knićaninova ulica 11, Beograd. 3750-68

Mih. II. Ristić Čačak.

Jovanu Premoviću, Geneva, da dostavi Mihailu Čoliću, Ženeva. Molim budite dobri pa se raspitajte za moga brata Bogdana Bećića, regruta iz 1896. O njemu će znati dati izvješće Gruja Popović, poručnik IV puka aktivnog. — Adam Bečić, Srednje Dobrinje. R. 958-8

Jovanu Premoviću, Geneva, da dostavi Nastasu Iliću, Ženeva. Moj muž Svetolik Avramović, iz Premeća, srez trnavski, zamijenjen je kao invalid i javio mi se iz Ženeve jula mjeseca 1917 i više se ne javlja. Molim budite dobri te saznajte, šta je sa njim i izvjestite me. Unaprijed blagodari Julijana Avramović, Premeće. R. 959-8

Jovanu Premoviću, Geneva. da dostavi Nastasu Iliću, Ženeva. Moj muž Radosav Soldatović, p.-poručnik X puka, II poziva, ne javlja se već 10 mjeseci, pa vas molim, da po mogućstvu za njega saznate, a istovremeno predložite, da mi se pošalje materijalna pomoć, jer sam u oskudici. Sofija Soldatović, Čačak, Andrasy str. Nr. 10. R. 962-8

Jovanu Premoviću, Geneva. Molim dostavite mome mužu Boži Tomaševiću broj pošte XVI, da sam dobila njegove karte i da sam zdravo sa djecom kao i svi u Konjeviću. Neka piše. S pozdravom Mileva Tomašević, Grab—Guča Čačak. R 961-8

Jovanu Premoviću, Geneva, da dostavi Nastasu Iliću. Molim izvjestite moga muža Nikolu Lalatovića u Marselju, da je Kosara već godinu dana bolesna i da je potrebno, da mi pošalje novaca. Zašto ne piše već 5 mjeseci. Je li slike dobio? Zorka Lalatović, Čačak. R. 960-8

Jovanu Premoviću, Geneva, da dostavi Gjordju Ranojeviću, sekretaru zanatlijske komore. Moj muž Mladen Banović, iz Beograda, nalazi se u Königsbrücku, a ja sam ostala sama sa petoro djece bez sredstava za život. Zato vas molim poradite da mi se pošalje materijalna pomoć. Anka Banović, Beograd, Brankova ulica br. 1. P. 963-8

G. Budimović, Kruševac

Jovanu Premoviću, Geneva. Molim izvjestite me, da li je u životu moj muž Milan Jovanović, poručnik I bataljona pošta br. 56, koji mi se nije javio od mjeseca decembra 1917. Novac dobivam. Neka šalje i u buduće. Sa djecom sam zdrava. Još sam u selu, mislim od septembra da predjem u Varvarim k zetu Lazaru Stojanoviću. Isto mi javite, je li živ i gdje je Jovan M. Ugrinović, garaž majstor 999. Unaprijed blagodari Desanka Jovanović, Kruševac.—Doljani. Kada mi odgovorite, molim isti poslati na Milicu Vesić, Kruševac, Langestrasse 53. P. 1292-8

KLIŠE V. KUN

PRAKTIČNE 1194
metalne podvezice
koje zamenjuju gumene podvezice
mogu se dobiti u
I. ELEKTRO-MEHANIČKOJ RADIONICI
Milutina S. Markovića
Terazije 8 (u dvorištu)

Javljam srodnicima i prijateljima, da ću našem milom i nikad nezaboravljenom

† Pavlu A. Dimiću
višem inženjeru ministarstva gradjevina

koji je umro u Toulonu u Francuskoj daleko od svoje rodbine davati godišnji pomen u srijedu 12. juna o. god. u 10½ sati prije podne u Savinačkoj crkvi.

Beograd, Daničićeva ulica 13 — Vračar.

Ožalošćeni za uvijek: tetka Dafina I. Petrovića udova; braća: Lazar i Nikola, sestra od tetke Mara Popov; snaje: Gizela, Zorka i Sofija; bratanice: Nevenka, Olga i Ivanka; bratanci: Miloje, Pavle i Vladan i mnogobrojna rodbina. 37451

Tužna i ojadjena **Katarina Pavla Paunovića** pukovnika, u odsustvu svoga muža i njihova dva sina **Branka** i **Milojka,** javlja tužnu vijest srodnicima, prijateljima i poznanicima, da je njihov premili sin i brat

† IVAN
maturant

preminuo poslije dugoga i teškoga bolovanja u Sallanchu u 20 godini svoga života, željan svoje mame do posljednjeg trenutka, koja nije mogla da ode i svome mezimcu posljednje časove u nekoliko ublaži. Ujedno javljam, da ću davati četrdesetodnevni pomen 12. ovog mjeseca u srijedu u 11 sati u crkvi Savinačkoj

Beograd, juna 1918. 37540

Neutješni i potrešeni dubokim bolom u duši, izvještavamo srodnike, prijatelje i poznanjke: da je naš dobri, mili i nikad neprežaljeni suprug, otac, brat, svekar, tast, zet i djeda

† Petar Stepanović-Trnavac
trgovac iz Vel. Šenja

ispustio svoju plemenitu dušu 29. maja 1918. god. u 7 sati prije podne, u 71. godini svojeg života, poslije pretpljenih neiskazano teških bolova i rana, prouzrokovanih od zlikovačke ruke, koji ga opljačkaše i najzad i život mu oduzeše na najgrozniji način, otrgnuvši ga iz zagrljaja svojih najmilijih.

Tjelo pokojnikovo sahranjeno je 31. maja 1918. god. u Vel. Šenju. Ne možemo propustiti a da i ovom prilikom ne izjavimo svoju najdublju zahvalnost: g. Sretenu Baltiću, svešteniku ramačskom, i g. Svetislavu Jovanoviću, učitelju iz Dobrače, koji činodejstvovahu pri opijelu i sprovodu milog nam pokojnika, a naročito dugujemo vetiku zahvalnost i g. g. Milošu Milovanoviću, predsjedniku opštine, Slavku Milovanoviću, kmetu, Jovanu i Milanu Mladenoviću, Marku Nedeljkoviću, Antoniju i Milanu Matiću, i Ivanu Raniću; g-djama: Sibinki Mladenović, Petriji Matić i Ivani Nedeljković, koji nam se nadjoše oko spreme i sahrane pokojnika; tako smo isto veoma zahvalni i svima onima, koji nam ispratiše pokojnika do njegove vječne kuće i time nam u nekoliko ublažiše preveliki bol.

Vel. Šenj — Kragujevac, 31. maja 1918. god.

Neutješni i za uvijek ožalošćeni:

Supruga Stevana, sin Radomir; kćeri: Draga, Simka i Persa Bor. Miloševića, majora; braća: Marko i Pavle; sestre: Jela i Mara; snahe: Radojka i Selena; zetovi: Boža Bojadžić, trgovac i Živan Živković, rentijer; šurak Radojica; unuci: Dragiša, Svetislav i Prvoslav; unuke: Mira, Olga, Brana, Mileva, Magdalena, Milka, Desa, Cuja, Dana i Cana; sinovci-ce; sestrići-čine i ostala mnogobrojna rodbina. 37509

Čast mi je izvjestiti moje cijenjene goste i putnike, da sam od 1. juna ove god. otvorio u **Šapcu,** Jevremova ulica 57, **„Mačvanski trg"**

Hotel „AMERIKA"

koji sam iznova renovirao, kako gostionicu tako i dovoljan broj čistih i udobnih soba za prenoćište. Moja poznata dobra kuhinja i odlična čista vina kao i brza usluga daju dovoljno jamstva, da će poštovani posjetioci biti zadovoljni.

Sa odličnim poštovanjem
37418 **Ljuba Maksić,** gostioničar.

Obuće!!!

ŽENSKE visoke, plitke na vez i isječene (dekolte)
MUŠKE visoke; i
DJEČJE u svim veličinama od boksa i ševroa, a dobrog materijala uz umjerene cijene preporučuje
STOVARIŠTE OBUĆA **Radivoj Savin i Drug**
Beograd, Knez Mihajlova ulica 7 do „Cara"
1175

Dugogodišnja agenturska radnja 36984
WILJEMA WAJSA
BEOGRAD. Balkanska ulica 18. BEOGRAD.
Pored nabavke svakovrsne robe direktno od fabrikanata odpočela je vršiti posredstvo pri kupovini i prodaji svakovrsnih
NEPOKRETNIH IMANJA
kako u Beogradu tako i u unutrašnjosti Srbije.
Osim toga kupujem dobro očuvane pisaće mašine i kase.
Za obavještenja obratiti se svakog dana od 12—3 sata po podne.

Raina Dimitrijević
bečka diplomirana konzervatoriskinja
vratila se u Beograd
Stan: Dušanova ulica 4. 37495

NA PRODAJU NA VELIKO:
slamnih šešira sviju vrsti;
mašinskog i cilinderskog zejtina;
salcgajsta u balonima;
metala za domaću upotrebu (čišćenje);
sapuna za rublje pravog; i
sapuna za rublje imitacija — na sanduk 50 kgr.
Migrić, Novaković i Stefanović
Knez Mihajlova ulica 42. 37505

12. o. mj. u 11 sati prije podne davaćemo četrdesetodnevni parastos

† Mihajlu Nešiću
voj. v. blagajniku u penziji

na Novom groblju parcela 33.
Beograd, juna 1918. 37529
Ožalošćena familija.

Cajka Vasić sa kćerkom Micom, unučadima: Boškom, Zarkom i Slavkom i ostalom rodbinom, davaće svome mužu i djedi

† Aleksi Vasiću
kasacionom sudiji u penziji

četrdeseto-dnevni parastos u crkvi na Novom groblju u petak 14. juna u 11 sati prije podne.
Beograd, juna 1918. 37539

Sa bolom u duši javljamo našim srodnicima, prijateljima i poznanicima, da je naš dobri i nikad neprežaljeni suprug, brat i zet

† Sreten Stanišić
bivši opančar

ispustio svoju plemenitu dušu, a sahranjen 26. aprila na starom groblju u Valjevu.

Valjevo, mjeseca aprila 1918.

Ožalošćena supruga **Mara** sa ostalom rodbinom. 37503

Štampom car. i kralj. gubernijske štamparije u Beogradu.